

שיר השירים ב לה

תרגום

קְלִיָּה דִּי מְתַמְלַל מְגוּ רַפְדוֹנִי בַּתְּפוּחִים כִּי־חֹלֶת אֶהְבֶּה אֲנִי:
 שְׁלֵהוּבִית אֲשֶׁתָּא זְעִית דְּוִשְׁמַאלוֹ תַּחַת לְרֵאשִׁי וַיְמִינוּ תַּחְבְּקֵנִי:
 וְרַתְעִית בְּתֵרָאִי מִן בְּכֹן קְרִיבִית רְתִיתָא, בְּכֹן קְרִיבִית

לֹת מִשָּׁה וְאַהֲרָן וְאִמְרִית לְהוֹן, קַבִּילוּ אֶתוֹן קַל פְּתַנְמִי דִּי מְגוּ אֲשֶׁתָּא, וְאַעִילוּ יְתִי לְבִי
 מְדַרְשָׁא, וְסַעֲדוּ יְתִי בְּפִתְנִי אֲוִרִיתָא דְעֵלְיָהוֹן אֶתְבַּסְס עֲלֵמָא, וְהִבּוּ רְדִידִין עַל צְוֹרֵי,
 מִפְּשֵׁר מְלִיא קְדִישִׁין דְּמַתִּיקוֹן עַל מוֹרִינִי כְּתַפּוּחֵי גִנְתָּא דְעָדָן, וְאִיהִי עֲסִיקָא בְּהוֹן, מְאִים
 אִיתְסָא בְּהוֹן, אַרוֹם מְרַעַת חִיבְתָּא אֲנָא: וְכִד הוּוּ עֲמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲזֻלִין בְּמִדְבָּרָא, הוּוּ

רש"י

רפדוני. רפדו רפידתי סנינותי נמפוחים לריח טוב כדכך החולים, כי חולה אני לאהבתו, כי נמאמתי לו פה בגלותי, רפידה לשון מנע היא, כמו ירפד חרוץ

מצודת ציון
 רפדוני. ענין הצעת המטה. כמו רפדתי יצועי (פיוני י יג): (1) תחבקני. ענין סבוב הזרוע בגוף:

ספורנו
 כי רציתם (תהלים מד ז): הן בתפוחים. בהיותי עוסקת בתורה וטעמה וריחה: שחולת אהבה אני. כי אמנם כל העונשין הם בשביל אהבתי את האל יתברך. ובכן תהיה [1] שמאלו תחת לראשי. שמאלו של דודי הנזכר תהיה תחת לראשי להקימני: וימינו. ימין צדקו להושיע: תחבקני. לתשועת עולמים:

כמו חבצלת השרון ואין מריח: כשושנה. אמר הוא:
הפעם השלישית. אשכול הכופר. משל על השכינה. ענתה שכינה אחר שכל זה חשבת יפה את. ענתה כנסת ישראל עוד אעשה ערש והוא הבית כשתכניסני לארץ ישראל, לכן אני עתה כמו חבצלת שהיא בשרון, שהיא מקום מישור כל אדם ישיגנה וכשושנה בעמק רגל תרמסנה ואני מתפחדה. אמרה שכינה אני אשמור אותך שלא יגע בך רע כשושנה בין החוחים. ענתה כנסת ישראל אם תשמרני לעולם אשב בצילך: וענין פריו. שאשמע כל מצותיו: בית היין. הוא בית ה' מקום נסוך היין, וענין אישיות ותפוחים הם המשוררים, הלא תראה ימשל דברי הנבואה ליין וחלב, וכן חכמות נשים בנתה ביתה מסכה יינה, ועוד תפוחי זהב: (1) הפעם הראשונה. שמאלו תחת לראשי. עולת הערב והבקר:

ראשון לציון

לאכול אלא דבר מועט, והמצאות הוא שיביטו אל אורו ית' באישיות כמתוך אישיות, כמו שתאמר על ידי מסך, לזה אמר סמכוני, עשו לי סמיכה, לא שלא יביטו ח"ו, אלא באישיות שיוכלו להביט באופן שיוכלו לסבול. והנה לפי מה שפירשתי לך ד' דברים ביין, לזה שלל ב' מהם, והם הסוד שהוא עומק הענין, והדרש שהיא השמחה. ולא נשאר אלא ב', הפשט שהוא האכילה, והרמז שהוא הריח. וזה הוא

מדרשי חז"ל

כי חולת וגו'. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם כל חלאים שאתה מביא עלי בשביל לאהבני לך הם. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם כל חלאים שאומות העולם מביאין עלי, בשביל

תרגום

די שמעית ית

באשתי ענבים או

ה) באישיות. וי ענבים (הושע ג ט):

אד: (ה) סמכוני שי, ותציעו מטחי ק ההוא. והנמשל עם אותי בהחזרת

דנו באהבה, כאמרו וזרועך ואור פניך

בערכם כי כלם י לפעמים יאהב י שיעור האהבה ואין כל שיעור יגלו עלי אהבה, שיעור אשר יוצג, לא יאהב עוד עליו והמשמח

לומר אם ירצה ה' יעבור השעשוע יצוע מתעלפים, ימנעו מהשעשוע יציאת נשמה, לזה ין שיהיו יכולין יולה שלא יוכל

הקב"ה וגודלו מדלג על האזכרה יא שאומר הקב"ה

באש של מעלה י ששכתב ובתורה של אברהם ובאש של חנניה מישאל האוששות, רפדוני בתפוחים, כי חולת ה הפרוטה מצויה יבר הלכה, ועכשיו יתאוה לשמוע דבר (6)

הוצגה מרג אפואכג

זני נפלא אג"ת - (ת)
 חסין צנוג נפלא אג"ת

זה ספר הרוקה [הגדול]

אלהים ואנשים משמח. הקדיש קוראיו והכין מטבח. אל כל איש מצוק ומר נפש וצורח. אבעבועות שחין העבירות פורח. יגהה מזורו ורטייתו ימרח. בתשובתו לא יבא בית מרוח. עוד יגדיל תורה ויאדיר ושוטח. כל דיני איסור והיתר ודיני מולח. ידן כאחד שבטי ישראל וכל דין אינו שוכח. אין לך מקצוע בדיני ממונות שלא יהיה בו טורח. בסדר מועד יאיר נתיב כשמש וירח. ובסדר זרעים שעוריו כי צמח. ובסדר נשים אל מקומו שואף זורח. ידרוש במרכבה ושלא יקצץ בנטיעות הוא בוטח. נכנס ויוצא בשלום לפרדס כבן בית לא כאורח. כשיגיע לאבני שיש טהור מים מים אינו צורח. כל זה קמץ בקומצו והעלהו כליל על המזבח. הרב רבי אליעזר מגרמיזא נ"ע ולו נאה לשבח. תמיד הזמור"ה אל אפו נשלח. מזמור שיר למנצח:

[נוסח השער ממהדורת קרימונה שי"ז]

נדפס ונערך במהדורה חדשה ומפוארת ביותר באותיות מאירות עינים בהגהה מדוייקת עפ"י דפו"ר וכת"י והשוואות לספרי הגאונים והראשונים ובתוספות עשרות אלפי מראי מקומות, פתיחת ראשי תיבות ומפתחות וכותרות צד.

ונוסף עליו הגהות והערות

ברכת שמעון

להגאון הגדול רבי ברוך שמעון שניארסהון זצ"ל
ראש ישיבת הגאון מטשעבין "כוכב מיעקב"

גן הרוקה

הערות וצינונים וביאורים והשוואות בדברי רבינו הרוקה

נערכו ע"י הרבנים הגאונים

רבי דוד שלמה קליין שליט"א

האדמו"ר מאוונגואר

רבי נח גדלי' קוצקו'ב שליט"א

יוצא לאור על ידי זכרון אהרן

פעיה"ק ירושלים תשע"ד

תפילות כנגד תמידין תיקנום דתניא כוותיה, כשם שאין מוסיפין על התמידין כך על התפילה. ושמואל נמי אמר היה עומד בתפילה ונזכר שהתפלל פוסק אפילו באמצע ברכה, אבל אם רוצה לחדש בתפילה יתפלל. אבל בשאלתות דרב אחאי¹⁷⁶² (יתרו ג) והלכות גדולות (א) פוסק כרב אחאי.

ונכנס ומצא
צבור
מתפללין

קיימא לן כרבי יהושע בן לוי דאמר (כא.) הנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שמתפללין, אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח ציבור לקדושה יתפלל ואם לאו לא יתפלל, שאין יחיד אומר קדושה. פר"ח ורבינו שלמה ואבי ריב"ק ורבותינו פסקו המתפלל לא יפסיק לענות יהא שמיה רבא או קדיש או ברכו, אלא יש לשתוק לשמוע הציבור כשעונין חוזר וגומר תפילתו, אבל אם הצבור מתפללין ימתין עד שיסיימו ויתחיל עם שליח ציבור בלחש, ואומר עם החזן נקדש וקדושה וגומר תפילתו. ולי נראה דאין לשתוק לשמוע מפי הציבור¹⁷⁶³, שאם היה שומע מפי שליח ציבור היה יוצא, כדאמרינן בפרק ראווהו בית דין (ר"ה כט.) דדעתיה דשליח צבור אכולי עלמא, וכר' יוסי דאמר בשליח ציבור אבל ביחיד עד שיתכוון שומע ומשמיע (שם כח:). והא דאמרינן במסכת סוכה בפרק לולב הגזול (לה:) שומע כעונה היכא שנתכוון להוציא, כההיא ירושלמי דמגילה (פ"ד ה"א) המגילה אשר קראו אותה לפני המלך, והלא ש"ץ קראה, מכאן שהשומע כקורא. ירושלמי דסוכה (פ"ג ה"ט) אשה מברכת לבעלה ובן לאביו, בעונה אחריו אמן, וכר' זירא דאמר (ר"ה כט.) איכוין ותקע לי, ובפרק כיסוי הדם ובפרק ערבי פסחים (פסחים קיד:) מצות צריכות כוונה, ובירושלמי דראש השנה (פ"ג ה"ז) היה עובר אחורי בית הכנסת, הדא אמרה מצות צריכות כוונת הלב. אבל אם קורא תהלה לדוד או זמירות או יוצר או קדיש או קרית שמע, אפילו באמצע הפסוק עונה עם הקהל, דקיימא לן כר' יהודה (יג.) באמצע הפרק שואל מפני היראה כל שכן זה, אבל בתפילה יתפלל לפניו ולא ישתוק, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה האחרת, וכיומא (יט:) ודברת במ ולא בתפילה.

7 לאחור

← (תתנון)

שמתפללין נופלין על פניהם לתחינה, דכתיב (מלכים א' ח, נד) ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפילה והתחינה הזאת, אלמה תחינה אחר תפילה. ואין נופלין אלא לפני ספר תורה¹⁷⁶⁴, וסימנך דכתיב במלחמת עי (יהושע ז, ו) ויפול על

גן הרוקח

1762. נראה שחסרות כאן המילים "פסק כר' יוחנן".
1763. ראה שו"ת שבט הלוי (ח"י סי' י"ז ג').
1764. דברי רבינו הם המקור הראשון לדין זה, וכתב ע"ז בב"י (סי' קל"א ב) דאם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה. ובט"ז (שם סק"ה) ביאר כוונת הב"י למק"א במעשה פילגש בגבעה שגם שם נאמר לשון בכיה ונפילה לפני ה' ובודאי לא היה שם ארון. ובשו"ת משפט צדק (מלמד, ח"ג סי' י"ט) האריך להשיב על ראית רבינו, וכתב דאף אם נכונה היא אין משם ראיה

רק ליחיד הנופל כשמתפלל על הציבור. ועי' בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' ע"ד) דכתב לחדש דברי רבינו נאמרו רק בנפילת אפים בפישוט ידים ורגלים ולא כמו שאנו נוהגים. ועי' במקו"ח לחות יאיר שם שכתב בשם הרמ"ע מפאנו שאם עושים נפילת אפים בכונה הגונה הרי הוא כבמקום ס"ת, ועי' ענין כונה זו בשאלת יעב"ץ (ח"א סי' מ"ז). ובבאה"ט שם כתב בשם שיכה"ג שגם במקום שיש שאר ספרים חשיב במקום ס"ת בדיעבד. וע"ע בספר בן יוחאי (שער שביעי לסי' קל"א).

פניו ארצה לפ
הקורא את המ
על פניו אלא
על שמאלו, א
(תהלים טז, ח),
תחבקני (שה"ש
שכו

אשרי יושבי

ג' פו
(ברכות ד:). וא
שם קדשו לע
כמו תיב"ת ו

סדר קדוש

יום ש
רבא דאגדתא
סדרים תופיע
שתיקוהו בע
עד תמלוך בנ
ילכו איש בע
בנחת, בפרק

שבת. תפיו

של מוספין,

1765. נחלקו ב
ונכתבו טעמים
(בראשית כ"ד א
ד"נ א), תשוב
(מגילה כ"ב ב),
ובשו"ת הריב"ן
קל"א ס"א).
רש"י (סי' תל"
בשעת השמד
לענות קדושה
האורבים משם
לאחר השם. וא

פניו ארצה לפני ארון ה'. ואם רצפת אבנים אסור בפשוט ידים ורגלים, כדאיתא בפרק הקורא את המגילה עומד (מגילה כב:) ובפרק א' דתענית (יד:) אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון, ואביו ורבא מצלו אצלויי (ברכות לד:) שמטה על שמאלו, אבל אנו¹⁷⁶⁵ נופלין על הימין, כי השכינה כנגד אדם שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח), וכשמוטה על ימינו והשכינה כנגדו מכוין שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקי (שה"ש ב, ו). ואחר התחינה אומר ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו, כמו שכתוב גבי יהושפט בדברי הימים (ב' כ, יב). יתגדל אחר הפסוקים.

אשרי יושבי ביתך, דאמר ר' אלעזר אמר ר' אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום ג' פעמים מובטח לו שהוא בן עולם הבא, דאית ביה אבג"ד ופוחת את ידך (ברכות ד:). ואהי"ה פסוקים בתחילה בהתחלת ה' חומשים מן ארוממך אלהי המלך עד שם קדשו לעולם ועד בק"ו תיבות, המים ג' פעמים ק"ו תיבות, הרי ג' פעמים תיבות כמו תיב"ת תהלה, ואותיות תמ"ד בתרי"ג מצות וכ"ו אותיות, א"כ כ"א פסוקים כ"א מלאכות ברא כ"ו ימים לבד מבין השמשות.

סדר קדושה. בשילהי מסכת סוטה (מח.) רשב"ג אומר מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה וכו', ועלמא במאי מתקיים, אקידושא דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא, שנאמר (איוב י, כב) ארץ עיפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים, הא יש סדרים תופיע מאופל. ומותר ליחיד לומר סדר קדושה אעפ"י שיש בו קדוש וברוך, שתיקנוהו בשעת השמד¹⁷⁶⁶. יענך ובה לציון ואחר כך גומרין קדיש. וקורין עלינו לשבח עד תמלוך בכבוד כל יחיד ויחיד. וכשגומר כל מה שחפץ לקרות¹⁷⁶⁷ אומר כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד (מיכה ד, ה). וכשיוצא ילך בנחת, בפרק א' דברכות (ו:) אמר ר' חלבו אמר רב הונא כל היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה, וכשיוצא משתחוה לשכינה ויוצא.

שכה תפילת המוספין. בפרק תפילת השחר (ברכות כו.) ושל מוספין כל היום, אמר ר' יוחנן ונקרא פושע. היו לפניו שתי תפילות אחת של מנחה ואחת של מוספין, מתפלל של מנחה ואחר כך יתפלל של מוסף (כו.). אסור לאדם העומד

תפלת המוספין. [זמן תפלת מוסף ודיניה]

גן הרוקח

1765. נחלקו בזה הראשונים לאיזה צד יטה בנפילתו, ונכתבו טעמים רבים לכאן ולכאן. ראה רקנאטי (בראשית כ"ד א), רבינו בחיי (במדבר ט"ז כב), תיקו"ז (ד"ג א), תשובות הגאונים (שע"ת סי' ר"ו), מאירי (מגילה כ"ב ב), ודעת רש"י במחזור ויטרי (סי' צ"ט) ובשו"ת הריב"ש (סי' תי"ב), וב"י שו"ע ונו"כ (סי' קל"א ס"א). 1766. במחזור ויטרי (סי' קל"ח) וסדור רש"י (סי' תל"ב) ונראה לרבי דסבר קדושה עצמה בשעת השמד תקנוה, שגזרו שמד על ישראל שלא לענות קדושה בשמונה עשרה, ולאחר שהולכין האורבים משם היו אומרים מקראות הללו של קדושה לאחר השם. ואף קדושה רבה של מוסף שבת. וביום

טוב מפורש בסדר רב עמרם. לכך קבעוה בה שמע ישראל שגזרו שלא לקבל מלכות שמים וידעו זמן קרית שמע עד ג' שעות, ואורבים שם בכל תפילת יוצר. אבל תפילת מוספים כל היום לאחר שנפטרו האורבים היו כוללין בתוך הקדושה של מוסף פסוק של קריאת שמע שאין חובה אלא בו כדאוקמינן בברכות הלכה כר' מאיר. 1767. ראה ברמב"ם (סדר הקדיש) וכן במחזור ויטרי (סי' צ"ג) לקט פסוקים שונים המסתמים בפסוק זה. ובשו"ת מהרש"ל (סי' ס"ד) נראה שיש עדיפות לפסוק זה על פני שאר הפסוקים כי יש בסיס לאמרו בדברי חז"ל, ואפשר שלכן הזכירו רבינו בפרטות.

5

Zidkiyahu Figlio di Abraham, 111-Rofe, 1324 cent.

ספר
שבלי הלקט
השלם

כולל פסקי דינים והלכות, גם חדושים מגאונים קדמונים,
ופירושים על מאמרי חז"ל (גם פירושים על תפלות השנה
והגדה של פסח, וטעמי כל המנהגים ויסודם ומקורם)
חברו

הבינו **צדקיה ב"ר אברהם הרופא ז"ל**
בתחלת המאה הראשונה לאלף הששי
היה טמון וצפון בכתב יד עד כה, הוצאתו לאור
בפעם ראשונה, ע"פ כתב יד ישן נושן, עם תקונים
עפ"י השוואה עם כתב יד שני, ועם הקדמה בראשו
אני

שלמה באבער

מלכוב

(נוסח השער מדפוס וילנא תרמז)

ספר

שבלי הלקט הקצר

נדפס בווינצואה שנת ש"ו

נדפס מחדש במהדורה מפוארת באותיות מאירות עינים
בתוספת אלפי מראי מקומות והפניות
הערות ופענוח המקורות

יוצא לאור על ידי **זכרון אהרן**

פניה"ק ירושלים תשע"ב

לא נתקבצו עשרה בבית הכנסת אין אומרים י"ג מדות¹⁷¹, אלא כשמגיע לומר פסוק ויעבור מתחיל וסלחת. דהכי אמר רב נתן גאון זצ"ל ושאר חכמים (סדר רע"ג סדר תעניות), אין מנהג לומר י"ג מדות אלא בצבור, ואין רשות ליחיד לומר אותן בתפילתו אלא בצבור. ולואי כשהצבור מתקבצין ומתענין ועושין צדקה ומבקשים רחמים ומכוונים לבם לאביהן שבשמים, והקב"ה מרחם עליהם ואינו מואס תפילתן של רבים ועונה אותן, שנאמר (איוב לו, ה) הן אל כביר לא ימאס. וכתת הקב"ה ברית עם משה רבינו ועם אבותינו שאינן חוזרות ריקן, שנאמר (שמות לד, י) הנה אנכי כורת ברית, לפיכך אין אומרים אותן אלא בצבור. וכן השיב ה"ר אביגדור כהן צדק נר"ו לר' צדקיהו ב"ר בנימין אחי השני זצ"ל, שאין לאמרם בפחות מעשרה לא בסליחות ולא בתחנונים שהן דברים של קדושה, וכל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה, אלא מדלג ואומר ויקרא בשם ה' ושם נאמר וסלחת לעונינו ולחטאתנו ונחלתנו.

אחד, ולא יהיה מוטה על צדו הימנית אלא על צדו השמאלית. והטעם משום דתנינן תמן הסיבת שמאל שמה הסבה וזוהי הסבת בני חורין ומלכים. הלכך באותו צד שנראה כבן מלך ואיש חורין, באותו צד צריך ליכנע לפני המקום. והר"ר מאיר נר"ו נתן סימן לדבר, על שם שמאלו תחת לראשי (שה"ש ב, ו).

ורבי בנימין אחי נר"ו פירש הטעם, לפי שמצינו שכשארם מתפלל שכינה מימינו, שנאמר (תהילים קכא, ה) ה' צלך על יד ימינך, ואומר (שם טז, ח) שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט. נמצא כשהוא נוטה על שמאלו פניו כלפי שכינה, ואם היה מוטה על צדו הימני הפך הדבר, ולא יתכן לעבד לחזור אחוריו כנגד רבו. מכל מקום תימה לאחי היאך יהא הנופל על פניו שוכב על צדו השמאלי ונמצא שוכב על התפילין¹⁷², והתם תני שאין כהן גדול רשאי להגביה ידיו למעלה מכתפיו משום ציץ (סוטה לח). ואם תאמר ציץ שאני השם הכתוב בו מגולה, אבל בתפילין שהן מחופין מעור לא חיישינן, שהרי במדינה כהן נושא את כפיו למעלה מראשו, ולא חיישינן לתפילין שבראשו. אעפ"כ יש לתמוה, דהתם גבי כהן אע"פ שמגביה ידיו למעלה מראשו אין כאן בזיון לגבי תפילין, דבתפלה של ראש כתיב בקמטין של עור שיי"ן ובקשר דל"ת, והוא מרמז באצבעותיו שדי שמחלקן ומפרידן זו מזו. אבל הכא גבי תפילין שהוא שוכב עליהן יש לחוש משום בזיון.

ותירץ ר' יהודה אחי שני נר"ו, דאין כאן בזיון דתפילה של יד מקומה בגובה של יד היא קיבורת, וכשהוא שוכב על צדו השמאלי נמצאת התפלה למעלה והזרוע למטה,

שבולת ל

דהנופל על פניו אינו כובש פניו בקרקע אלא נוטה לצד אחד, כדאמר רב חייא בר הונא, חזינא להו לאבבי ורבא דמצלי אצלווי (מגילה כג.). ירושלמי בעבודה זרה (פ"ד ה"א) רב מפקד לבי רב אחא, ר' אמי מפקד לאנשי ביתיה, כד תהוון נפקא לתעניתא לא תהוון רבעין כאורחכון. ר' יונה רבע על סיטריה, רב אחא רבע על סיטריה. ומצאתי בשם רב האיי גאון זצ"ל, הנופל על פניו צריך להטות לצד

דיו נפילת אפים וימים הראוין לנפילת אפים

דיו שלש עשרה מדות אם ראוי ליחיד לאמרם

171. עי' שו"ת הר"י מגאש סי' קצ"ג, והרשב"ש סי' קצ"א.

172. דברי רבינו הם המקור הראשון לשאלה זו. ונמצאו באחרונים כמה דעות מה יעשה כדי שלא לבזות התפילין. בדרכי משה משם מנהגים כתב דבשחרית יש לו ליפול על ימינו כדי שלא לבזות התפילין. וכ"כ בהגהותיו לשו"ע סי' קל"א. ובב"ח ובלבוש שם כתבו שיטה על צד שמאל אלא שיטה מעט לצד ימין. ורוב האחרונים הכריעו כפסק הרמ"א, הא"ר כתב כדעת הב"ח והלבוש, והגר"א כתב שיטה לעולם על שמאלו.

וכיון שהיא שומה כנגד הלב, כל מה שהלב דוחק עליה היא לזכרון ביותר. וכן נראה לאחי שיותר טוב לישכב על צדו השמאלי לכנע מצד הלב ולהשפיל רום גאותו, ולא לשכב על צדו הימני לבלתי רום לבבו בהיות הלב למעלה. ומשום תפילין לא חיישינן, דכיון שהוא מחופה עור והוא במקום מכוסה, כדכתיב (שמות ג, ט) והיה לך לאות, ולא לאחרים לאות (מנחות לו, ב), ליכא בזיון.

ויחיד נמי רשאי ליפול על פניו, דאמר רב יהודה כך היה מנהגו של ר' עקיבא, כשהיה מתפלל עם הצבור היה מקצר ועולה, וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו אדם מניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת מפני הכריעות וההשתחויות שהיה עושה (ברכות לא). ומה שאמר ר' אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון, פירש רב האי גאון זצ"ל, דווקא ליפול על פניו ממש, אבל בהטיה מצד אחד שרי. ובירושלמי (פ"ב ה"ו) מפרש ובלבד יחיד על הצבור.

ובתפילת שחרית מנחה ונעילה נופלין על פניהן, אבל במוסף אין נפילת אפים כלל. ובתפילת ערבית מצאתי בשם רב שר שלום זצ"ל¹⁷³ מותר לאדם ליפול על פניו ערבית ולבקש רחמים על עצמו אחר תפילתו, ואפילו בציבור חוץ מערב שבת. וגאון אחר זצ"ל כתב, שאין נפילת אפים בתפילת ערבית כלל, וכך מנהג פשוט בישראל.

בראש חודש אין נופלין על פניהם, דאשכחן דאיכרי מועד. ואפילו מנחה שלפניו

אין נופלין, דהא קיימא לן אם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש (ר"ה ל:) [נ"א נוסף: ועוד שקורין בו ההלל]. בחנוכה אין נופלין על אפים דקרינן הלל, ויש אוסרין גם מנחה שלפניו.

בפורים אמר רב עמרם בר ששנא גאון זצ"ל (סדרע"ג פורים) כך מנהג בישיבה, שיורדין תנאין לפני גאון ואב בית דין ואלופיהן וכל הישיבה כולה, ומבקשין רחמיך הרבה ונופלין על פניהם, שאין דומה פורים לכל המועדות ולחנוכה, שבכולם אנו גומרין את ההלל ואומרין זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו, אבל בפורים אין אנו אומרין הלל. ואע"פ שמפני שאין אומרין הלל על נס שבחוצה לארץ הוא (מגילה יד.), סוף סוף הרי אנו אין אומרין אותו, ויום נס הוא ונגאלו ישראל מלהשמיד ומלאבד, וצריכין אנו לבקש רחמים שיפדנו ויגאלנו באחרונה כבראשונה. וגאון אחר כתב שאין נפילת אפים בפורים כל עיקר, דהא כתיב בהו ימי משתה ושמחה (אסתר ט, כב). ואסורין בהספד ובתענית. וכך מנהג פשוט אצלנו, אך לפניו ולאחריו מותר.

בחדש ניסן, מצאתי בשם רבינו שלמה זצ"ל¹⁷⁴, יש מקומות שאוסרין ליפול על פניהן משנכנס ניסן, לפי ששנינו במגילת תענית (פ"א) מריש ירחא דניסן כו'. וגם במסכת סופרים פרק אחרון (פכ"ג ה"ג) אומר, לפיכך אין אומרים תחנונים כל ימי ניסן, ואין מתענין עד שיעבור ניסן. ולא היא, דבטלה מגילת תענית כדאיתא בראש השנה (י"ט:), וכן מנהג אצלנו¹⁷⁵ שאין חוששין בכך ונופלין אנו על פנינו.

173. מובא גם בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג ח"ד ד"פ סי' תר"ג.

174. מחזור ויטרי סי' רנ"ח, סידור רש"י סי' ש"ג, הפרדס עמ' שמ"ו.

175. עי' ברוקח סי' רמ"ה, דאף שבטלה מגילת תענית סמך על המסכת סופרים דלא בטלה, וכן המנהג במקומו שלא לפול על פניהם ואל תטוש תורת אמך, וכ"כ בתשובות ר"י הזקן סי' ס"ו. ועי' בב"ח יו"ד סי' רט"ו ג' משם המהרש"ל שהחמיר בזה מצד המנהג, ע"פ תשובת מהר"ם מרוטנבורג דפוס תר"ך סי' תמ"ב. ועי' שו"ת חתם סופר ח"א סי' ק"ג שגם הוא נתן טעמים למנהג המחמיר בזה. עי' עוד בענין זה האם נחלק תלמוד דידן על המסכת סופרים, ואם חולק הלכה כמי במקום מנהגנו, בתוס' ר"ה שם ד"ה אסורין, ובחידושי

בפסח שבו ואפי חל ערב יום נ או בחמישי, רחום וחנון, ו של חג שבועו אבל במגנצ"א

בתשעה ב

משוש כל המ איתקש לחג) לאבל (עמוס נחמה הוא נון נופלין על)

בחמשה ע

שמעון בן גמ לישראל כחמי (ל:) הא קיימא ליפול על פני

הרי"ם לשו"ע) 176. בספר המ עד שבועות, וב 177. הביאו הב בביאור הגר"א שביאר מדוע צ 178. יש בזה ו במנהגי וורמיש: תוספות מסכת וההספד בהם, : 179. גם בזה י התפילות. אכך נוהגים ליפול ב 180. בענין הפו העבודה פי"ב, זה בקובץ ישור 181. צ"ע דלא

שאלות ותשובות

לרבנו הגדול מרנא ורבנא
הרב יצחק בר ששת זצ"ל

יו"ל מחדש
ע"פ כתבי יד ודפוס ראשון
עם מבוא, ציונים, מקורות, הערות ומ"מ לד' חלקי שו"ע

בעריכת

דוד מצגר

חלק שני: שמט — תקיח

מכון אור המזרח
מכון ירושלים • תשנ"ג

ולפי הפשט היה נראה פי' הכתוב⁴ אל נכח פני המנורה, שהוא הכותל מערבי לדעת האומר⁵ כפון ודרוס היו מונחין, והוא העקר, יאירו שם שצעת הנרות. ופני המנורה צכאן לפי זה יהיה רומז אל כלה. אבל רז"ל⁶ לא דרשו כן. ונראה שהוקשה להם שאחרי שאין פנים ואחור למנורה, רק פי הנרות הוא הפנים, מה צריך לומר שנכח פני הנרות יאירו. ולזה אמרו כי פני המנורה הוא פי הנר האמנעי. ושעור הכתוב שלכנגד פי הנר האמנעי, יציטו פיות הנשארים משצעת הנרות. ולא יהיו הפיות נטות נכח הכותל מערבי, רק יהיו צאמנע הצויכין מן הצד, צענין שיטו נכח הקנה האמנעי שלשה מכאן ושלשה מכאן⁶. ויסקים לדרשת רבותינו ז"ל מה שאמר הכתוב⁷ והאיר אל עבר פניה. כי פי' עבר צלשון עברי הוא צד, כמו כתובים משני עבריהם⁸, וכמו אחס תהיו לעבר אחד⁹. ולכן יאמר הכתוב שיעשה פי ו' הנרות צענין שיהיו מסובין לצד פי הנר האמנעי שהוא פני המנורה ויולא מגופה ושאר הקנים יולאים מצדיה כמו שפירש רש"י ז"ל¹⁰ ולזה ג"כ כיוון תנא דספרי¹¹ צאמרו עשה לה מול ופנים. ר"ל, שלא יהיו הפיות נטות כלל לצד אחד, אבל יהיה

האחד נוטה לצד מערב והאחרים נוטים לצד פי הנר ההוא. וזוה יתקיים מ"ש הכתוב⁴ מול פני, כי האמנעי הוא הפנים והאחרים שהם מצייטין נגדו משצעת הנרות הם מול.

ואל יקשה לכם מאי שצעת הנרות, שעת הנרות מיצעי ליה, כי פירושו הנשארים משצעת הנרות. ועוד אפשר לומר שלא היו הפיות צאמנע הצויכין מן הצד לגמרי, אבל היו מצייטין נוכח הכותל מערבי קצת, אלא שהיו נוטים מעט לצד פי הנר האמנעי. וזהו לשון הצרייחא הוצאה צאחרון ממגלה¹², אל מול פני המנורה יאירו שצעת הנרות, מלמד שהיה מצד פניה כנגד נר מערבי. ומלשון מצד נראה שלא היה ממש צאמנע הצד, רק שמצדדים קצת כנגד הנר ההוא. ולפי זה לא יהיה המקרא יולא מידי פשוטו, כי יהיו כל שצעת הנרות מצייטים לכותל מערבי כפי פשוטו של מקרא. ויהיו הששה נוטים לצד האמנעי כפי מדרש רבותינו ז"ל. ולפי זה ג"כ לשון שצעת הנרות הוא מצואר, כי לא היה אפשר לומר ו' הנרות, כי לפי הפשט כל ו' הנרות הן ממש. גם לפי מדרש רז"ל ימורץ הלשון, הנשארים משצעת הנרות כמו שכתבתי למעלה¹³.

סימן תיא

אחרת לו

שאלת מה שכתוב¹ ומטה אהרן בתוך מטותם. וכתב רש"י ז"ל² באמצע מטותם שלא יאמרו מפני שהניחו לצד השכינה פרח. והוקשה לכם אם הושמו המטות כשורה זה אחר זה הנה לא יהיה מטה אהרן יותר באמצע מהסמוך לו, לפי דברי הרמב"ן³ שכתב שמטה אהרן ממנין השנים עשר. ואם הושמו המטות כגון עגולה ומטה אהרן באמצע לא יקשה זה.

תשובה נראה שלא הקפיד הכתוב על מטה אהרן רק שלא יהיה צראש לצד השכינה, כדי שלא יאמרו מפני שהיה לצד השכינה פרח. וכל שלא יהיה צראש נקרא צאמנע, אף אם יהיה השני. כי מעתה לא יהיה להם תלויה לומר מפני שהיה קרוב לשכינה פרח, שהרי היה מטה אחר קרוב ממנו שלא פרח. ואם היו גם אחרים אמנעיים מה צכך. ואם נאמר שהיה ממש צאמנע אם היה המטה הסמוך לו גם כן צאמנע אין צכך כלום. אדרבה משכך תלויה אחרת שלא יאמרו מפני שהיה צאמנע פרח*⁴.

סימן תיב

אחרת לו

שאלת אם מותר היחיד ליפול על פניו מעומד או אם יצטרך לישב כדרך הצבור שיושבים. וכן הצבור מה טעם שהם יושבין כי במסכת ברכות איננו מבואר שיהיה קפידא בישיבה.

תשובה דבר זה של נפילת אפים אינו חובת התפלה, אלא שהיה מנהג גם צימי רז"ל, כמו שמוכר צפר' אחרון דמגלה¹ נפול כולי עלמא על אנפייהו, רב לא נפל על אנפיה, ושיילינן נמי התם מאי טעמא לא נפל על אנפיה. וכן צבצא מצינעא פרי' הזהב² אמרינן אימא שלום דצימיהו

מ"ש על דבריו [תוס' רי"ד יומא לט, ב ובספרי דבי רב על הספרי שם]. תיא 1 במדבר יז, כא. 2 שם ד"ה בתוך מטותם. 3 במדבר יז, יז ד"ה שנים עשר מטות. 4 עי' בתרגום אונקלוס במדבר יז, כא שחרגם וחוטרא דאהרן בגו חוטריהון, ומדלא תרגם במציעות חוטריהון כמו שתרגם בבראשית (ט, ט) בתוך הגן במציעות גינתא, משמע דדעתו כדעת הריב"ש שלא הקפיד הכי רק שלא יהיה בראש ועי' מורחי שם. אמנם היונתן בן עוזיאל תרגם וחוטרא אהרן במציעות חוטריהון נראה שדעתו שהקפיד שיהיה מטה אהרן באמצע מטותם. [ועי' שו"ת רע"א סי' קיב, ובנדרים עז, א והבן]. תיב 1 כב, ב. 2 נט, ב.

4 במדבר ח, ב, "אל מול פני המנורה". 5 מנחות צח, ב. 6 כפי הציור שבגליון הגמ' מנחות שם. ועי' רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ג ה"ח (ובמקום שעל קני נר' דצ"ל: שעל קנה) ובהר המוריה שם. 7 שמות כה, לז. 8 שמות לב, טו. 9 שמואל"א יד, מ. 10 במדבר שם וראה רש"י שמות כה, לז. ועי' ספר הזכרון (להר"א בקראט) שם שמבאר דברי רש"י הפחילות וכו', שלדעת הריב"ש היינו פיות הנרות. 11 פרי' בעלותך סי' נט. וכהגהת הגר"א שם מול ופנים. 12 כא, ב. גם אצל הרי"ף פרק הקורא הוא האחרון, ולפני ר"ח פרק הקורא עומד היה פרק שני עי' בפ"י יז, א. * 13 עי' במזרחי ר"פ בעלותך ובגור אריה שם

74

הראשון המזכיר שם כל נפילת אפיס אסורה אפילו בלא פשוט ידים ורגלים כל שיש שם רצפת אצנים. ואפשר שיהיה זה מדרבנן לזד. ולזה אביי¹⁴ ורבה הוו מצלי אצנויי כי אפילו נפילת אפיס כדרכה בלא פשוט ידים ורגלים לא היו עושין כשהיה שם רצפת אצנים, רק שהיו מטין על זדיהן בשעת נפילת אפיס. והרב רבי יצחק בן גיאת ז"ל¹⁵ כתב בשם רבינו שרירא ז"ל¹⁶ דאביי ורבה חיישי לאצן משכית אפילו לא הייתה שם רצפת אצנים לפנייהם, שמא הייתה שם וחרצ המקום ונבנה עליה כשהיא שם¹⁰*. אצל דעת הר"ם ז"ל¹⁷ דכל שיש דבר מפסיק בין פניו והאצן משכית אינו אסור. שכתב שלכן נהגו לשום מחללאות או גמי צנתי כנסיות שהם רצופות באצנים.

ובמ"ב אפשר לומר שלזה נהגו הכל צניפילת אפיס צישינה שהיא כדרך ההטיה של אביי ורבה, ואין זה כלל דרך השתחוואה. ואם גם צישינה יטה מעט על זדו כ"ש שהוא משווא. ורש"י ז"ל¹⁸ כתב בשם רבותיו שראוי שמהיה ההטיה לזד ימין מדכתיב¹⁹ שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקיני. וכן הוא בצראשית רבה²⁰.

אמנם אם יחיד נופל על פניו מעומד ומטה קצת על זדו, לנחת מידי חשש אצן משכית, שאסור להשתחוות עליה אפילו לשמים חוץ למקדש, נראה שאין זה חשש כלל. ומעולם לא ראיתי מי שמיחה בזה²¹* ומדברי רש"י ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל נראה שאין לחוש לאצן משכית אפילו מדרבנן אלא כשפניו דבוקות בארץ אע"פ שאין בו פשוט ידים ורגלים. אצל בשו"ע לזד אין לחוש לזה. וא"כ אין טעם למנהג צישינה יותר מצעמידה רק שההטיה לקיים שמאלו תחת לראשי וכו', ונחה להעשות יותר צישינה יותר מצעמידה. או שהיא כדי שלא להטריח ולהקל מעליהם כמ"ש למעלה.

והרמב"ם ז"ל שכתב בסדר התפלה²² שיושעין צניפילת אפיס, דעתו לומר שכן נהגו הצבור, או לומר שאין צריך לעמוד, כי כן כתב גם באשרי ובסדר קדושה. זהו מה שג"ל בשאלותיו. והאחרון היה לסנת הגיעתני שמועה קשה העדר גבירתי הורתי הכ"מ בצרלונה. וכל שלשים²³ עמדתי צנכיה ואנחה הייתי נבהל. יגדל שלומך כרצונך ורצון הגדכה נאמן האבתך יצחק צ"ר ששת זלה"ה.

דרבי אליעזר אחמיה דרבן גמליאל הוה כל יומא לא הוה שצקא ליה למיפל על אפייה וכו'. ואם היה מחוצת התפלה, חס ושלוש שהיה הדדיק ההוא נמנע ממנה שיהיה חוצה, בעבור אשתו. ואע"פ שהכונה שם שהיתה לוקחת אוחו בדברים, עד שהיה רבי אליעזר שוכח מליפול על פניו. מ"מ אם היה חוצה היה זריז וזכר צה, ולא היה שוכחה בכל יום.

ולא היות זה רשות ומנהג בעלמא, לזה יש ימים שנוהגין בזה צקא מקומות צניפילת אפיס. ומקצת מקומות שלא נהגו כן. כגון צמנכה וצפורים שצישיבת רב עמרם גאון ז"ל היו נופלין, וצישיבת רב האי ז"ל לא היו נופלין³. וכן בר"ה ויה"כ ושבת צינחיס צישיבת מתא מחסיה היו רגילין ליפול על פניהם. וצפומבדימא וצנהרדעא לא היו נוהגין כן, כמ"ש זה לגאונים ז"ל⁴. וכן ציבת האצל צמנחה כתב רב שרירא גאון ז"ל שיש נופלין⁵. כי להיות הדבר רשות כל מקום אוחו מנהגו ונהגא נהרגא ופטייה⁶. וכ"כ הר"ר יצחק בן גיאת ז"ל בהלכותיו⁷ ובשם רב שר שלום ז"ל⁸ נפילת אפיס רשות⁹.

ולא היות הדבר כן אין צריך לדקדק אם אפשר מעומד. ומה שנהגו הצבור מיושב, הוא לפי שדרך הצבור בכל תפלותיהם וצרכותיהם לאומרים מיושב שלא להטריח עליהם, וזלתי צי"ת. אבל לא שיהיה קפידא צישינה צניפילת אפיס, שהרי תחנונים היא, וכל תחנונים מעומד טפי עדיף¹⁰*. דומיא דיי"ת צרכות ויודי, אלא שאין מטריחין עליהם כמ"ש ז"ל¹¹ אין גוללין ס"ת בצבור שלא להטריח את הצבור לעמוד בעוד שגוללין הספר. וכי תימא א"כ השליח צבור שכל צרכותיו מעומד, למה יושב צניפילת אפיס. יש לומר שמה שהשליח צבור עומד, הוא צמה שאומר בקול רם, כדי להוסיף מי שאינו בקי. אבל צמה שאומר בלחש לעצמו ואין להוסיף אחרים לפי שאינו מחוצת התפלה, אומרו מיושב כדרכו, ואין מטריחין אוחו לעמוד.

אבל צמה שצריך לדקדק לפי דין הגמרא שלא תהיה צפשוט ידים ורגלים, אם הייתה שם רצפת אצנים. כי יעבור על מה שכתוב צמורה¹² ואצן משכית לא תתנו בצרלכס להשתחוות עליה. ואמר עולא לא אסרה תורה אלא פשוט ידים ורגלים כמו שמוזכר צרי צמרא דמגלה¹³. ולפי הלשון

15 מוכא בספר האשכול (החדש) ח"א עמ' מח. 16 ר' תשובת רש"י בתורתן של ראשונים ח"ב עמ' 42 ובאוצה"ג ברכות שם. ועי' ב"י אור"ח שם. 17 ה' ע"ז פ"ו הל"ז. ועי' כס"מ שם ודינא דחיי לארין מג. 18 ברש"י ברכות שם ומגילה שם ליתא. ובטור אור"ח סי' קלא מביא שכן נוהגין באשכנז. 19 שה"ש ב, ו. 20 לפנינו ליתא. ובטור אור"ח סי' קלא: במדרש במקרא בימינו תחבקיני (ר' מדרש שה"ש שם). ועי' רוקח סי' שכ"ד ובב"י שם. ובשבלי הלקט סי' ל שההטיה לשמאל. וכ"כ בס' המנהיג סי' עא בשם רב נטרונאי גאון וע"ש ובשע"ת סי' רו. *21 עי' בירושלמי ע"ז פ"ד ה"א ובמורה"פ שם חפתי, ובמאמר "ביאורים בירושלמי למבחן" אות י"ד. 22 בסוף ספר אהבה. 23 צ"ב שר זיה נהג רק בת"ח (טור יור"ד סי' שצד).

3 סדור רב עמרם גאון השלם ח"ב צב ע"ב וכל הענין בשבלי הלקט סי' ל' ובטור אור"ח סי' תרצ"ג, ועי' באוצה"ג מגילה חה"ת סי' לא-לב. 4 עי' בשו"ת גאוני מזרח ומערב סי' רכ"ה, ומוכא באוצה"ג ראש השנה (חה"ת) סי' ל'. 5 ובטור אור"ח סי' קלא (ח) בשם רב נטרונאי גאון שנופלים בבית האבל ועי' ב"י שם. 6 עפ"י חולין יח, ב. 7 בה"ל ריצ"ג שלפנינו שבספר מאה שערים ליתא, וידוע שספר זה לא הגיע לידינו בשלמותו. 8 ומוכא גם בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (פראג) סי' תרג. ומשם הועתק בספר תשובות שר שלום גאון סי' יג. 9 בטור אור"ח סי' קלא מביא כן בשם רב נטרונאי. *10 ב"י אור"ח סי' קלא, רמ"א שם ס"א, ועי' מ"א שם סק"א. 11 סוטה מא, ב. 12 ויקרא כו, א. 13 כב, ב. 14 מגילה שם וברכות לד, א.

ציונים

והניח את הכוהן על
מזבחה שניה. ירושלמי
ומה פ"ג ה"א ע"ש:
פ"ד א"א ה"ב כ"ב
המלה. ל" ע"ב מ"י פ"א
מה' המדין ומספין
ה"י:

שינויי נוסחאות

והניח את הכוהן. כ"ב
הניח: כמ"ב ויניח.
פ"ד א מעקדין. כ"ב
וכמ"ב מעקדין. מי
שוכו באברים אוזנים
בו. כמ"ב ל"ז מי
שוכו. אוהו בהן ועי'
כ"י כמ"ב. היתה
עקדתו. כמ"ב היתה.
וא"י נכון.

תוספות חדשים

ט הי"ט ד"ה ופ"ב
א הנרות בו ניכר
יפה הפסק בו. ויתר
חיוי הפסקה ניכר כ"ל:

חידושי הגר"א

פ"ד א"א מעקדין.
כדי להוכיח עקדת יתקן כן
אברהם:

הג' וחי' הרש"י

ש"י לטו' תר"א
פ"ד א כשה על טבעת
שניה. ע"י כמ"ב כ"א.
ילעזר ג' טעם שניה
הוא נסדר השני שכל
לפני דוא שדר המשי
מגד המזבח. וי"ב שהנין
נכל המאור שהניחו
המ"ב. וא"י שפיר מה
שקרא לפימה כ"י
לפניהם המפסדים
אברהם דרמיה הוא צדק
מקום הטבעת. וגם הוא
מושב המהי' המיי"ט
דלא יפסק הריחוק
מהמלה המזבח. ע"ש. כי
ל"ז יהיה הריחוק יותר
מכ"י א"ה כי מ"ב
המיי"ט ש"י א"ה מה
זה עם הטבעת ל"ד
כמ"ב. ד"י סדרים עושין
ה' חללים וגם כלל זה
מחייב אינה חוקה כ"כ
כי נירשלים (שנהג ל"ב
מעלה) א"י תקופת
טעה אינה עשה השמש כל
אין כ"כ לפני כהונה ודי
כ"י א"ה הרחק
המזבח. גם מ"כ לקמן
דמחיהו תפול גם על
פירוש הר"א שם
א"מ ע"ה דברי היכל
והאלט כמערב שחטתו
ואין יתול ע"ד השמש
הזוחמת ממורה.

תפארת יעקב

כ"י א"ה ט"ב כ"ב כ"ב
פרק ג' מבחירה הלכה
י"א. ולש"כ אשתמיני ל'
דברי הרמב"ם אלו ע"ש
מה שנתקנה בדברי הר"ב
ד"ה ומדען כ"י.

הפ"י שנתהו ג"כ. אבל הרשב"א השיב לו שיש עליו כמה
מחייבות וקצתן עולים ג"כ לפ"י של הר"ב שגם רבינו ברוך
בר יצחק ואכתובם אמת לחמה ואלו הן ראשונה מהנה למה
תלה טעם הנחה המערבי דולק במה שממנו מדליק את
המזורה צ"ן הערבים שאינו מפורש
בכתוב והניח העיקר המפורש
בכתוב שיהא דולק לפני ה' חמיד
וכן הל"ל ומניח את המערבי
דולק שנאמר לפני ה' חמיד.
שניה כמאלן שכנו שמדליקן כדי
להיות ניכר יפה הפסק בו.
ואדרבה היה יותר חיוז ההדלקה
ניכר כשהיה הוא כנה לאומן
ההמשה האחרים. ועכ"ז מסלק ידו ממנו ואין מדשנו. כי היותה ורואה שמדען את השאר ומניח זה דולק סבור
שאין זה ומניחו מלהטעמו עכשיו אלא מפני שהוא דולק. אבל כשהוא כנה ופ"ה מטיב את השאר ומניח את זה
עכשיו ניכר ונגלה שאינו מניחו אלא מפני חיוז ההפסקה. ועוד שנאלץ מדליק לערב בשמן ופחילה ישנים. ועוד
שהרי חקרה המדה לערב ממדה חברותיהן. כשיעור מה שלק צבוק משעה שדשנו והדליקו עד שמדליק חברותיהן
בערב וא"כ שאו ידשגן ג"כ. זה לא נשמע מעולם ולא מוכר בשום מקום. שידשגן שניה לערב. ואין אלו אלא דברים
החממיים. שלישית מנלן שאם מלא דולקים כממש שמוזכר לכוחו. רביעית שמכנה המערבי ולמה והרי חמיו לפני
ה' חמיד. חמישית מי דחקו לומר שזמן שאין הגם קיים אפי' מאלו דולק יכבדו ולמה ומכנה למה חור הגם
למקומו. שלא יתן להם זמן לנס לדעת עד אחרי זמן ימשך ומאלן ואילך לא ימשך וכל יום ויום יש להסחפק שמה
מזה ויחזור הגם למקומו ויהא עד לשאר עמו. והמכנה הזה כובש עדומו. ועוד היאך יכבה והלא שנינו בספרי יתול
יכס ח"ל לפני ה' חמיד. אלמא אשר לפני ה' לא יכבה כלל. וכן הקשה ג"כ על רבינו חמשה נרות כשמואלן
דולקים או מנקטן מזריחה דספרי. ולפי שהזכיר ג"כ גירסא אחרת בזה לא ראינו להאריך. אלו דברים הנוגעים
לזה הפ"י שלפנינו. ואע"פ שאין הכל לשונו ממש והנה מסקנה הרשב"א שם וכפי"ט דהך ממני' להכא בטענה
של צדק. והיה דרפ"ו בטענה של צ"ן הערבים היא. ומפרש דהא דקמי הכא מדען את השאר כלומר אותן שכנו.
ולשיטתיה דס"ל כל שלא כנה אינו ראוי לכנות כמו שהזכרתי לעיל. וקט שמי נרות מזרחיות דולקים. משום טיפה של
כדכנת הר"ב במרוך ה"ב. וסיפא דקמי ומאלן שכנו מדליקן כ"י כדי לקיים לפני ה' חמיד. ואע"ג דאשני של
המזרחיות נאמר. אינו נקרא מערבי. אלא בהצטרפות הראשון ולכן צריך שיהא גם הוא דולק ואח"כ מדען את
השאר היינו אומם שכנו כדפי'. ומנא דידן לית ליה שום הפסקה צ"ן הטענה להטעה. דלא דריש צדק צדק. וא"י
אית ליה מ"מ ס"ל דכל זמן שכנו המזרחיות מקדים הטבתן להטבת חמם נרות כדי לקיים לפני ה' חמיד. ולא
אמרינן כיון דאחמיל עבד רובא. ועיין בפירוש הר"ב. ומה שכתבתי בס"ד בפ"י דיומא משנה ל'.

פ"ד א לא היו כופתים
אותו. את החמיד בשמי ידיו
לעמנו או בשמי רגליו לעמנו.
כדי שלא לעשות כחוקות הגוים
שקר היו עושים כשחוטין
לעבודה זרה: א"א מעקדין
אותו. היד עם הרגל. כעקידת
אוחזים בו. וכן היתה עקדתו.

פרק ד א לא היו כופתין את
הטענה. אלא מעקדין אותה.
מי שזכו באברים, אוחזים בו.
וכן היתה עקדתו.

פ"ד א לא היו כופתים
אותו. את החמיד בשמי ידיו
לעמנו או בשמי רגליו לעמנו.
כדי שלא לעשות כחוקות הגוים
שקר היו עושים כשחוטין
לעבודה זרה: א"א מעקדין
אותו. היד עם הרגל. כעקידת
אוחזים בו. וכן היתה עקדתו.

פ"ד א לא היו כופתים
את הטענה אלא מעקדין אותה.
מי שזכו באברים, אוחזים בו.
וכן היתה עקדתו.

פירושי המשניות להרמב"ם

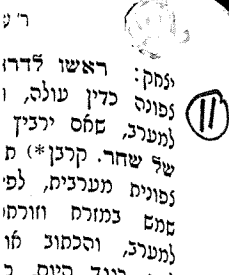
אוחזין ידו ורגלו בלבד והוא מה שאמרו עקדת יד ורגל כיצחק
בן אברהם. והיו שוחטים תמיד של שחר לצד מערבי ממקום

מראכת שלמה

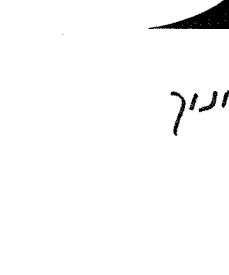
שפירש נכר רש"ל. וכנה רש"י ז"ל שם ר"פ שני שעירי וטעמא
דטבעת שניה לא ידענא ואני שמעתי כדי שיהא הראשונה
מסייעת להאחר צה רגלי הבהמה ע"כ. וחוס' ז"ל כתבו שם י"ל
דמן הדין היה לו לישטט בטבעת ראשונה אלא לא ר"ו להקריט
טולי האי למוצה בלי הפסק גורה שמה יטיל גללים ע"כ. ועל
המאור ז"ל כתב פ"י טרף בקפלי שמעתי טעמו של דבר שיה
נשחט על טבעת שניה ולא על טבעת ראשונה לפי שהיה נשחט
נגד ליוס ותניא מעולם לא יראה חמה מקרן מזרחית לפניה ולא
שקעה צקרון מערבית לפניה וכשם שהחמה מופלגה מזרחית
ובשקיעתה אפילו בתקופת חמה מן הקצרות של צפון היעלם כן

תפארת ישראל

ידיו לעמנו וב' רגליו לעמנו, דבר הוא חוקות הגוים כשחטנו
קצרות אילים. ונ"י דמה"ט גם בשאר קצרות באתה אסור אלא
נקט הכי ממיד משום דניה איירי. [וע"כ כדכך ז"ל כן, דהרי א"י
טעמא דנקט הש"ס משום כיוון קדשים, ודאי דמה"ט גם בשאר קצרות
אסור. ואי יתא' לטעם חוקות עובדי"ו רק קצתן ראשון אסור, משום דיק
בקצתן ראשון של יום לע"ו יהנו רק, א"כ מה מקשי הש"ס מ"י בנייה.
ימה שאר קצרות אינן בנייה]. ב שקשרו לו די עם רגל שלאחריו
כעקדת יתחק [ועי' רש"י [שם מ"ד א'] דעקדת יתחק כפך ידיו ורגליו
לאחריו, ע"ש ד"ה רשא]. וד"רמב"ם לא קשורו כלל, רק עוקדין ר"ל

ראשו לדור
צמנה כדן עולה
למערה, שאם ירצין
של שחר. קרצין*) ח
צפונות מערבית, לפ
שמש צמורה וזרחה
למערה, והכחוז או
ליום, כנגד היום, כ
השמש, שהשמש ק
ושל בין הערבים
צמערב ומאירה כנגו
היה נשחט על קר
מזרחית: בטבעת
רמק מן המזבח, לפ
גבוה ומאפיל כולו*)
כהן גדול התקין שני
ארבע טבעות, לארבעו
קבועות בראפה עשו
כופתים את התמיד כ
זאור הבמה באתון
(ג' רב' ד' ר"ח מ"ח ק"ח)
היה התמיד מופלג בשחית
ז"ל. והמפרש שבהלמוד פיר
סדר ראשון שהוא אצל המזב
בסדר השני המשוכה לל
מערכ כפון באלכסון כדי ש

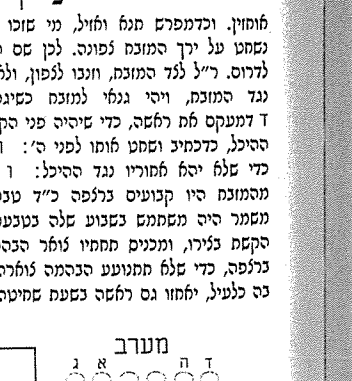

שנינו צדק חנוך

דס הממד של... חכרו הוליד את... דה, ולא עשוי... היו כופתים... ומיד נשתי ידיו... רגליו לעמק... כחוקות הגנים... שים כשחוטטין... אלא מעקדין... הרגל. כעקידת... תה עקדתו... זה דולק סגור... זר ומניח את זה... ולה ישנים. ועוד... מדליק חדרותיהן... אלו אלא דברים... והרי כמיז לפני... ולמה חזר הנם... להסתפק שאל... מינו בספרי יסול... נרות כשמואל... דברים הנוגעים... דהכא בהענה... ימר אומר נכנע... ים. משום סיפא... יע"ג דאשני של... ח"כ מדשן את... קר צבקר. וא"י... ה' תמיד. ולא... :היה): אחזים

יחוק: ראשו לדרום. היה נשחט על ירך המזבח צפונה כדי עולה, והיה נוטה ראשו לדרום ופניו למערב, שאם ירדן גללים לא יהיה קמוץ למזבח: של שחר. קרבן*) תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית, לפי שבזוקר שמש במזרח חוררת כנגדה למערב, והכחב אומר שנים ליום, כנגד היום, כלומר נגד השמש, שהשמש קרוי יום: ושל בין הערבים. שחמה במערב ומזרח כנגד המזרח, היה נשחט על קרן צפונית מזרחית: בטבעת שניה. רחוק מן המזבח, לפי שהמזבח גבוה ומאפיל כולו**.) ויומן כפן גדול התקין ששה סדרים של טבעות, כל סדר ארבע טבעות, לארבעה ועשרים משמרות הונה, והיו קבועים ברפסה עשויות כמין קשת, ולפי שלא היו כופתים את הממד כדמתן ברש פרקין, היו מכניסין זואר הבהמה בזואמן הטבעות בשעת שחיטה ונועלים

השחיטה כדי שיהא לנוכח השמש. ותמיד של בין הערבים שוחטין אותו לצד מזרח לפי שהשמש אז במערב כדי שיהא נוכח השמש ג"כ כמו שנה' שנים ליום ואמר ז"ל כנגד יום ויום שם השמש כמו שנאמר ובחפנתם חשך היום. וכבר נחבאר בחמישי מזבחם שהעולה דמה טעון שתי מתנות שהם ארבע וביארנו שם שענינו שידוק דמו על שתי הקרנות באלכסון.

אתן כל משמר ומשמר בטבעת הקבוע להם. אפי"ה הממדין שוחטין אותן בטבעות היומא מקורבות למקום השמש. דהיינו בשחרית ראוי לשחטו באל' מטבעות שנקצות הפורות במערב, במקום שיכול לפול שם קרני השמש שבמזרח, ולא יאפילו לשם אל כותל המזרחי של העזרה שהיה גבוה מאל' [ע"י מלות פ"ג מ"ד]. וכמו כן תמיד של בין הערבים מה"ט ראוי לשחטו באל' מטבעות שנקצות הפורות במזרח כדי להחיק מקום השחיטה מהל של ההיכל שהיה במערב ממקום הטבעות. ביהו אפי"כ לא שחטוהו בשחרית בשום אל' מטבעות המערב, רק בטבעות המסומנת באל' א בצורה שלכינו. ובין הערבים לא שחטוהו רק באל' ב בצורה זו (א):

ראשו לדרום. היה נשחט על ירך המזבח צפונה כדי עולה, והיה נוטה ראשו לדרום ופניו למערב, שאם ירדן גללים לא יהיה קמוץ למזבח: של שחר. קרבן*) תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית, לפי שבזוקר שמש במזרח חוררת כנגדה למערב, והכחב אומר שנים ליום, כנגד היום, כלומר נגד השמש, שהשמש קרוי יום: ושל בין הערבים. שחמה במערב ומזרח כנגד המזרח, היה נשחט על קרן צפונית מזרחית: בטבעת שניה. רחוק מן המזבח, לפי שהמזבח גבוה ומאפיל כולו**.) ויומן כפן גדול התקין ששה סדרים של טבעות, כל סדר ארבע טבעות, לארבעה ועשרים משמרות הונה, והיו קבועים ברפסה עשויות כמין קשת, ולפי שלא היו כופתים את הממד כדמתן ברש פרקין, היו מכניסין זואר הבהמה בזואמן הטבעות בשעת שחיטה ונועלים

השחיטה כדי שיהא לנוכח השמש. ותמיד של בין הערבים שוחטין אותו לצד מזרח לפי שהשמש אז במערב כדי שיהא נוכח השמש ג"כ כמו שנה' שנים ליום ואמר ז"ל כנגד יום ויום שם השמש כמו שנאמר ובחפנתם חשך היום. וכבר נחבאר בחמישי מזבחם שהעולה דמה טעון שתי מתנות שהם ארבע וביארנו שם שענינו שידוק דמו על שתי הקרנות באלכסון.

היה הממד מופלג נשחטו מן הקרנות של פסן המזבח עכ"ל ו"ל. והמפרש שנחלמד פירש על טבעת שניה לאו בטבעת שניה של סדר ראשון שהוא אלל המזבח אלא בטבעת הראשונה שהיא אלל הקרן כסדר השני המשונה לאל' זואר ופני השוחט זואר הבהמה לאל' מערב פסן באלכסון כדי שלא יעכב אור השמש לאל' וטבעת שניה

אוחזין. וכדמפרש מנה ואולי, מן שונו בלביצים וכו': ג דהיה נשחט על ירך המזבח צפונה. לכן שם הניח השוחט ראש הקרבן לדרום. ר"ל לאל' המזבח, וחזנו לפסוק, ולא איפכאל שלא ירדן גללים נגד המזבח, והיה גנאי למזבח כשיגלה ביה הרעי לעומתו: ד דמעקס את ראשה, כדי שיהיה פני הקרבן בשעת שחיטה לעומת ההיכל, כדכתיב ושחט אותו לפני ה': ה ג"כ מטעם הני"ל, ועוד כדי שלא יהא אחריו נגד ההיכל: ו דנלפסן המזבח ח' אמות הממונה היו קבועים ברפסה כ"ד טבעות לכ"ד משמרות שכל משמר היה משמש בטבעות נשחט המיוחד לה [כפוכה נ"ו א']. והטבעות עשו קשת, ראשו אל' מחובר ברפסה צפון, ומגביה הקשת בצפון, ומכניס תחתיו זואר הבהמה בשעת שחיטה ויחבר ויכופף הקשת ממעל לזואר הבהמה, ומחבר הראש השני של הקשת ברפסה, כדי שלא תמוע הבהמה זוארה אנה ואנה בשעת שחיטה [ועמ"ש מלות פ"ג ס' ג']. דהי הוא צריך שיהיו ידיו פנויות לקבל הדם שצריך והריות יחזרה, לקבל רק דם הגשש, דדם העזר פסול [יומא מ"ח א' וחגמים כ"ה א']. והב"ד טבעות הנ"ל היו מונחים ברפסה זו' שורות, שורה אחר שורה, מדרום ללפון. וככל שורה הי' ד' טבעות ממזרח למערב כזה ומן המזבח למקום הטבעות היה ח' אמות, ומקום הטבעות היה כ"ד אמות על כ"ד אמות, ומן שורה למזרחיה היה ד' אמות בקירוב.

ומדכתיב נשחטתם תמיד שנים ליום, קבלנו שהיו הממדין נשחטין נגד היום, דהיינו נגד השמש כמ"ש ש ובחפנתם חשך היום [יחזקאל ל']. ור"ל שלא יהיה אל' על מקום השחיטה, ולהכי אף שכל הקרנות שוחטין נגד היום, ומכניס תחתיו זואר הבהמה בשעת שחיטה ויחבר ויכופף הקשת ממעל לזואר הבהמה, ומחבר הראש השני של הקשת ברפסה, כדי שלא תמוע הבהמה זוארה אנה ואנה בשעת שחיטה [ועמ"ש מלות פ"ג ס' ג']. דהי הוא צריך שיהיו ידיו פנויות לקבל הדם שצריך והריות יחזרה, לקבל רק דם הגשש, דדם העזר פסול [יומא מ"ח א' וחגמים כ"ה א']. והב"ד טבעות הנ"ל היו מונחים ברפסה זו' שורות, שורה אחר שורה, מדרום ללפון. וככל שורה הי' ד' טבעות ממזרח למערב כזה ומן המזבח למקום הטבעות היה ח' אמות, ומקום הטבעות היה כ"ד אמות על כ"ד אמות, ומן שורה למזרחיה היה ד' אמות בקירוב.

בו. בשעת שחיטה ומסייעים אותו. המפרש: ראשו לדרום. לכן הר"צ היה נשחט וכו'. והיה נוטה ראשו לדרום ופניו למערב שאם ירדן כו'. אנוטה ראשו לדרום קאי שאם ירדן כו' והכי מפורש בלשניה דהר"צ במשנה ח' פרק ג' דיומא: ופניו למערב. שצריך שיהא בית שחיטתו לפני מערב. דכתיב (ויקרא ד') ושחט אותו [וגו'] לפני ה'. המפרש: של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית. פירש הר"צ לפי שבזוקר חמה במזרח חוררת כנגדה למערב, והכחב אומר שנים ליום שם השמש קרוי יום כמו שנאמר (יחזקאל ל') ובחפנתם חשך היום. הרמב"ם. ובכרייתא או אינו אלא חובב היום [כלומר כל יום ויום תקרינו צ' כשהוא אומר את הכנס אחד מעשה צבקר ואת הכנס השני מעשה בין הערבים הרי חובב היום אמור: ע"ג טבעת שניה. פירש הר"צ רחוק מן המזבח. לפי

וביאר כאן שאותן שתי קרנות הם מזרחית צפונית ומערבית דרומית. כמו שציינו בחמישי מזבחים וכבר זכרנו בסוף מסכת מעשר שני שיוחנן כהן גדול התקין טבעות במקום השחיטה מן העזרה והיו קבועים בקרקע שאוסרין בהם רגלי הבהמה וידיה בשעת שחיטה לפי שא"א לכפוחו כמו שאמרנו ועוד יחבאר בשלישי מדרות שהיו שש מערכות של טבעות.

מלאכת שלמה שהיא ממרחק מן המזבח שגובה עשרה יוכל לראות דרך עליו השמש וימר מהאן לא היה צריך להרחיק ואם היה שוחט כסדר הראשון א"כ היה המזבח מעכב אור השמש לאל' על ידו של שוחט שהרי המזבח גבוה עשרה אמות וכסדר ראשון של טבעת אינו רחוק אלא שמה אמות כדמתן בסוף מדות ע"כ. בפירושו רע"ז ל"ל ושל

בין תפארת ישראל (א) אמר המפרש הנדה טעמים נאמרו צנה. רש"י [יומא ד"ב ב'] כחז דלהכי שחטוהו בטבעת שנייה כדי שיהי הראשונה מסייעתו להאחר בה רגלי הבהמה, עכ"ל. כוננו רבינו דמן הראוי לשחט על טבעת הראשונה שנאלות ג'. כדי לקרב מקום קבלת הדם למזבח כל מה דאפשר, כדי שלא להעכב בין קבלת הדם לזריקתו, שלא יקרוש. ולא פ"ה שחטוהו על טבעת שנייה כדי לאחוז יריה בטבעת שנאלות ג' ורגליה בטבעת השלישי. אב"ר

ציונים של שחר היה נשחט בו ע"ג טבעת שניה. יזולמו נכרות פ"ה ה"א ספרי פלשה פינחס פסקא קמ"ב מ"י שט ה"א: שחט השוחט וקבל המקבץ. יומא כ"ה ע"ה מ"י פ"ה מה' מעה"ק ה"ו:

שינויי נוסחאות (השוחט עומד במזרח) ופניו למערב. נמשכ"כ והשוחט; דר"ג לאל. של שחר. נשחט בשעת תמיד של. של בין הערבים. נכ"י ק' ושל. מזרחית צפונית. נכ"י ק' צפונות מזרחית וכ"ה נמשכ"כ וברע"ב:

חידושי הגר"א השוחט עומד במזרח. מ"ש המפרש דהמקבל פניו לפני דרום אינו יודע מי הקוקו לכן: של טבעת שניה. ולא יומר להקריבו למזבח מה ולפטר לקיים ירך המזבח אף ע"ג כ"ד טבעות היו נשחטו משמרות הינו לשאר קדשים אלא הממד היה קבוע:

תפארת יעקב פ"ד יבין אהו ומוכנים תחתיו זואר כו'. וע"י המשנה כהן ופוק מע"ש, וע"י פ"ה המשנה סוף פסוק ודבריו ל"ע, וע"י מלות פ"ג מ"ה נפ"י הרמב"ם בא"ד דאי אפשר שאותם שזכו באברים כו'. ע"ל פ"ג אות ל"ב. בא"ד ומן המזבח למקום המטבעות היה ח' אמות. וע"י מפרש כהן ד"ה על טבעת נכ"ד שכתב שטבעות היו רחוק מהמזבח חמש אמות והוא טעם נגלה וז"ל ח' אמות. בא"ד ומקום המטבעות היה כ"ד אמות על כ"ד אמות ומשורה כ"ד אמות היה ד"א בקירוב. א"כ מזרח למערב דלא היה רק ד' שורות היה רק כ' אמות נקיינו ודבריו פומרים זה זה. בא"ד דיינו בשחרית וראוי להחבו באחד מטבעות וכו' במערב. וע"י פ"ה האל"כ דלפניה שהיה נכנסו בשחר לפנות מזרחית ושל בין הערבים על קרן צפונית מערבית ע"ש ומדות שלא העירו המפרשים מה.

הג' וחי' הרש"ש פסוק ע"ג טבעת שניה. ראה רש"ש בעמ' הקדום.

ספר כלבו

חלק ראשון

הלכות תפילה, קריאת שמע, בית הכנסת,
קריאת התורה, תפילין, ציצית, נטילת ידיים,
ברכות, ברכת המזון, מנחה, ערבית,
ק"ש על המטה והטבת חלום

יוצא לאור על פי דפוסים ראשונים,
בצירוף ציוני מקורות,
הערות וביאורים מבוא ומפתחות

מאת

דוד אברהם

עיה"ק ירושלים תובכ"א

וכתב הר"מ נ"ע⁷⁸⁶, ושמענו מרבתינו, שלפיכך לא ידבק אדם פניו בקרקע, משום אבן משכית. ואדם חשוב נוטה לצד שמאל⁷⁸⁷, ומגביה צד ימין. וכדין נוהגין רבנן למעבד (הכי⁷⁸⁸). והטעם⁷⁸⁹ כי כך היו מרביצין התמיד כשוחטין אותו על שמאלו⁷⁹⁰. וכל מי ששוחט, מרביץ הבהמה על שמאלה^L ובמקומו⁷⁹¹ יאמר ואנחנו לא נדע⁷⁹², אחר

שהתפללנו⁷⁹³ (לפיכך) [לפניו⁷⁹⁴] מיושב ומעומד ומנפילת⁷⁹⁵ אפים, לא ידענו מה לעשות, רק להשליך עליך יהבנו⁷⁹⁶. אסור לאדם לעבור⁷⁹⁷ אחורי בית הכנסת⁷⁹⁸, בשעה שהצבור מתפללין, אלא אם (כך) [כן⁷⁹⁹] היה נושא משא⁸⁰⁰, או שהיו לבית הכנסת שתי פתחים בשני רוחות⁸⁰¹, או שהיו שני בתי כנסיות בעיר⁸⁰², או שהיו תפילין בראשו, שמוכיחין⁸⁰³

משמע שנענה בנפילה לחדו ס' בית לוי שם. ועיין במהרש"א סוף"ק דתענית (ובס' נפש חיה מגילה שם מש"כ ע"ד) ובשפ"א שם. 785 ס' האשכול שם. 786 כ"כ הבי"י (שם) בשם רבינו. ולע"ע ל"מ בתשב"ץ לפנינו. והא"ח (שם דף כא טור א) כ"כ בשם: "ריא"ג". וכ"כ האשכול (אלבעק) שם בשמו. [ואמנם נראה שגם מקור דברי רבינו באשכול, ויש לגרוס גם לפנינו: "הריא"ג"]. וכן דעת הרא"ש (מגילה פ"ג ס"ד). וכ"כ שם בשם ר"ה גאון. וכ"כ התוס' (שם כב. ד"ה ואבע"א) והסמ"ק (ס' קט) והמרדכי (שם ס' תתו) והטור (שם) שלחך לישנא בגמ' אפי' בלא פישוט ידים ורגלים אטורה השתחוואה על הרצפה. וע"ש בכס"מ (ובלח"מ פ"ו מהל' ע"ז הל' ז) משי"כ בדעת הרמב"ם. והריב"ש בתשובותיו (ס' ישיב) כתב שמדברי רש"י והרמב"ם נראה שכשפניו דבוקות לארץ אע"פ שאין בו פישוט ידים ורגלים אסור, אבל בשוחה לבד אין לחוש לזה. רמ"א ס' קלח סעיף ח: אסור לכל אדם שיפול על פניו בפישוט ידים ורגלים, אפי' אין שם אבן משכית, אבל אם נוטה מקצת על צדו מותר, אם אין שם אבן משכית. וע"ש במשנ"ב סק"מ ואילך פרטי דינים בזה. 787 כ"כ הטור (שם) בשם ר"י גאון שאדם חשוב מטה לצד שמאל ומגביה לצד ימין. [וכ"כ המנהיג (ס' עב) והרבינו מנוח]. וע"ש בב"י שביאר שאין כוונתו כדי שלא יהא נראה כמשתחוה על הרצפה, אלא הטעם כמש"כ רבינו. והב"ח (שם) ביאר דאה"נ אף שאר כל אדם צריך לתלות פניו למעלה מהקרקע, בין תולה לצד ימין בין תולה לצד שמאל, רק שאדם חשוב צריך לכוין לתלות פניו לצד שמאל, מפני שצריך לכוין להטעם שכתב רבינו. שו"ע שם סעיף א: כשנופל על פניו נהגו להטות על צד שמאל. והרמ"א שם כתב: וי"א דיש להטות על צד ימין. והעיקר להטות בשחרית כשיש לו תפילין בשמאלו ועל צד ימין וכו'. ובערבית או כשאין לו תפילין בשמאלו, יטה על שמאלו וכו'. וכל מקום ומקום לפי מנהגו. 788 תיבה זו ליתא בד"ר. גם בב"י בשם רבינו ליתא. וניתוספה בדפוסים מאוחרים. ובס' האשכול (שהוא מקור דברי רבינו כאן):

והכין נהיגין רבנן למעבד. ובא"ח: והכי נהגין רבנן למעבד. 789 כ"כ רבינו גם להלן ס' יט. וכ"כ הא"ח ר"ס קלא בשמו. והאשכול (אויערבך) ח"א עמ' 33 כתב כן בשם רב נטרונאי גאון. ורבינו שם כתב עוד טעם לזה. וע"ש בטור טעם לאלו הנוטים על צד ימין⁷⁹⁰ דתנן (תמיד רפ"ד) ראשו לדרום ופניו למערב, ואי אפשר אם לא הרביצוהו לשמאל - נחל אשכול שם^L 791 בא"ח: "בקימו". ונראה שכצ"ל. 792 דה"ב כ, יב. רמב"ם סדר התפלות רמ"א ר"ס קלא. 793 בא"ח: "כלומר" אחר שהתפללנו. וכ"כ בס' המחכים עמ' 13. וכ"ה באשכול (אויערבך) שם. ובמהדר"י אלבעק (עמ' 49) ליתא תוספת זו. וראה בהערות שם. ובאבודרהם (עמ' ק"ט): כבר עשינו בענין שעשה משה בהר בעלייתו לקבל התורה, שאמר בתחילה ואשב בהר בלשון ישיבה, ואח"כ ואנוכי עמדתי בהר, ואח"כ ואתנפל לפני ה', וכן עשינו אנחנו, בתחילה פסוקי הזמירות בישיבה, ואח"כ י"ח בעמידה, ואח"כ נפ"א ומנחה אין אנו יודעים ולהתפלל בענין אחר, וזהו ואנחנו לא נדע. וכ"כ הטור ס' קלא. וראוי לומר ואנחנו לא נדע בישיבה, מה נעשה בעמידה - משנ"ב שם סק"ט. 794 כצ"ל. וכ"ה בד"ר (ובא"ח). 795 בא"ח ובאשכול: "ובנפילת". 796 שם: "יהבנו עליך". ובמחכים סיים: אך בזה בטחנו כי אליך עינינו. ולשון רבינו (להלן ס' יט): כלומר אחר שהתפללנו בכל מיני תפלה, כמו שכתוב לא נדע מה נעשה עוד, רק עליך עינינו. 797 ברכות ח: רמב"ם שם רפ"ו שו"ע ס' צ סעיף ח. [א"ח הל' תפלה אות נה (דף טז טור ד)]. 798 בצד ההפתח פתוח בו שו"ע. והרבינו מנוח (שם) כתב דה"ה כשעובר לפני בהכ"נ, אלא אורחא דמילתא נקט, שכשהולך אחורי בהכ"נ הופך פניו ונמצאו אחוריו לבהכ"נ, ונראה ככופר. 799 כצ"ל. (וכ"ה בד"ר). 800 ברמב"ם ובא"ח: "משאורי". 801 שהרואה אומר שמא ילך ויכנס מפתח האחר - רמב"ם. והא"ח השמיט ד"ז: או שהיו לבהכ"נ ב' פתחים. 802 או שרוכב על הבהמה - רמ"א. שניכר שמפני שהוא טרוד בשמירת הבהמה אינו נכנס - משנ"ב שם סק"י. 803 ברמב"ם: שהתפילין מוכיחין עליו.

Shapira, Elijah ben Benjamin Wolf

ספר

אלפיה רבה

חיברו וגם יסדו הגאון הגדול המפורסם
 מוהר"ר אלפיה שפירא זצ"ל
 שהיה ריש מתיבתא ודרשן דק"ק פראג
 בן הגאון כמוהר"ר זואלף
 שהיה אב"ד דמדינת פיהם

בן הגאון הגדול המפורסם בדורו מוהר"ר שמעון
 שהיה אב"ד ור"מ בק"ק פראג

(נוסח השער בדפוס ראשון)

נסדר ונדפס מחדש בהגהה מדויקת
 באותיות מאירות עינים בהידור רב

בעיה"ק ירושלים תובב"א

בשנת תשנ"ט לפ"ק

ציבור היושב ואחוריו לדרום יש לסמוך על הנוהגים להטות בימין משום כבוד הארון וצריך עיון. ומכל מקום נראה לי דדוקא שליח ציבור קאמר היושב לפני התיבה ממש, ותדע דאם לא כן כל העם היושבים בבית הכנסת בצד דמזרח ודרום וצפון הוה ליה לכתוב שיטו לארון הקודש וכמו שכתב שיירי כנסת הגדולה בשם מהר"י ברונא, ומאי איריא שליח ציבור דנקט אלא ודאי כדאמרן ודלא כמגן אברהם, עיין שם. כתב בספר המנהיג לכסות פניו בטלית או בסודר ולא ביד עצמו מפני שכתובין שם עוונותיו:

ג מעט מיושב וכו'. כתב של"ה דף רנ"ה ראיתי משליח ציבור הגון שהיה אומר אלו תיבות ואנחנו לא נדע מה נעשה בקול רם ואנחנו לא נדע אמר בישיבה, מה נעשה אמר בעמידה ואמר שכן קבלה בידו, עד כאן. ודע שנוסחא נכונה מתרצה ומתפייס, אבל האומרים ומתפתה הוא שלא כדין דרמב"ן בפרשת משפטים כתב דפיתוי הוא על דבר שקר:

סעיף ב

ד מיושב וכו'. מיהו כשמסיים תפילת שמונה עשרה → והשליח ציבור יושב תיכף לתחנון או מתחיל ברכו או במוצאי שבת ויהי נועם יעמוד במקומו ויכסה פניו לכולי עלמא וכן כתב עולת שבת, ועיין לעיל סימן קכ"ג וכתב שבעלי קבלה מודים בזה, ודלא כמגן אברהם. ונראה לי דהוא הדין כשאומר תחנון בלי נפילה דאין להקפיד בישיבה, ונראה לי כשמתפלל אחר נגדו שאין רשאי לישוב כדלעיל סימן ק"ב: L

ה שיש ארון וספר תורה וכו'. הוא הדין אפילו יחיד בביתו נופל שיש ספר תורה בלא ארון וכן כתב ברוקח סימן שכ"ד. כתב עולת תמיד בשם שיירי כנסת הגדולה דשאר ספרים דינו כספר תורה ולא ראיתי נוהגין כן, ועוד דלפי זה סתם בית יש בו מזוזה, ועוד סמכוה על פסוק לפני ארון ה' ושם היה ספר תורה, גם בכנסת הגדולה גופיה משמע קצת דוקא בבית המדרש דינא הכי וצריך עיון:

ו הפתוח לבית הכנסת וכו'. ועל פי זה נוהגין ליפול בעזרת בית הכנסת ואם פתח נעול נופלים בלא כיסוי, כן כתב עולת תמיד בשם מהר"ל. ותימא אם נופל מה לי בכיסוי, ובמהר"ל גופיה לא כתב כן אלא זה לשונו יאמר תחינה בלי כיסוי עינים דאז לא מצי מקיים ויפול וכו', משמע דרוצה לומר דיאמר תחנון בלי נפילה כלל וקרי לנפילה כיסוי עינים כיון שמכסין בנפילה וזה נמי כוונת רמ"א ולבוש כמו שכתב אומרים התחנון בלא כיסוי פנים, דהא כתב להדיא הרוקח שאין נופלין במקום שאין ספר תורה, וכן משמע במנהגים ובכל אחרונים, אלא ודאי נפילות אפים קרוי כיסוי פנים וזה ברור ועיין בהגהות מנהגים:

ז אפילו יחיד בביתו וכו'. פירש הלבוש שבית היחיד הוא סמוך לבית הכנסת ושומע שם כשציבור מתפללין, ונראה לי אפילו פתח בית הכנסת נעולה, וכן פירש שיירי כנסת הגדולה לחד פירושא והא דהצר בית הכנסת שכתבתי קודם

תמיד, ועיין לעיל סימן נ"א סעיף ז' וס"ק ב', רמ"א כתב דבשיחה בעלמא לית לן בה אם לא כשעוסק בדברים אחרים. כתב ספר חסידים מותר להתפלל במקום אחד וליפול במקום אחר. כתב בסדר היום ויאמר פרק אליך ה' נפשי אשא. וכתבו אחרונים בשם הזוהר דיש לומר מזמור אליך ה' נפשי אשא וגו' אחר שסיים רחום וחנון, ויכוין דמוסר נפשו למיתה בשביל חטאיו אך הזהיר מאוד דצריך לכוין כוונה זאת בכל לבו, ואם לאו חס ושלום גורם מיתה לעצמו בלא זמנו משום דכתיב דובר שקרים לא יכון וגו', כתב מגן אברהם נראה לי דמהאי טעמא אין אומרים אותו במדינות אלו, עד כאן, ובאבודרהם כתב דיש נוהגין לאומרו שמזמור זה חיברו דוד כאלפ"א בית"א וחסר ממנה שלוש אותיות שהן ב"ק לשון ריקות ומורה על ריקות התשובה, עד כאן, ובאילה שלוחה מצאתי מי שאומר מזמור זה בכל יום אינה רואה פני גיהנום, עד כאן. ונראה דשלא בשעת שאומר רחום וחנון ליכא חששא דזוהר:

ב צד שמאל וכו'. דבשמאל היא סעדת המלאכים לכך צריך לכנוע, אבל בכלבו סימן י"ט זה לשונו, כדי שיעמיד דרך חירות כי בנפילת אפים מוחלין לו כל עוונותיו שהוא מתודה ונופל על פניו כמו שעשה משה רבינו עליו השלום ואשב בהר וכו', עד כאן. עוד כתב טעם שיטה לשמאל זכר לתמיד שנשחט ששוכב על צדו השמאלית, ומטה משה כתב לפי שיצחק אבינו בעקידה שכב על צד שמאל, עד כאן. והא דיש נוהגין שיטה לימין משום וימינו תחבקני, כבר כתב בית יוסף בשם שבלי הלקט דאדרבה מהאי טעמא יטה לשמאל כי ימין השכינה הוא נגד שמאלו כיון ששכינה כנגדו, וכתב בית יוסף דהכי נוהגין. והא דכתב רמ"א שמשום כבוד תפילין יטה בשחרית בימינו סתירה לדבריו, מצאתי בשבלי הלקט משום בזיון לתפילין ליכא למיחש דמקומה בגובה של יד על קבורתו כשהוא שוכב על צדו השמאלי נמצאת התפילה למעלה והזרוע למטה, וכיון שהוא שוחה נגד הלב כל מה שהלב דוחק עליו הרי היא לזיכרון ביותר, עד כאן, וכן כתב בספר תניא. לכן אני אומר שראוי לנהוג על כל פנים כפשרה שכתב הלבוש וכן כתב הב"ח, ודלא כט"ז ומגן אברהם שדחו דבריו בלי טעם. כתב מטה משה בשם מהר"ל שליח ציבור היושב ואחוריו לדרום יפול לצד הימין כדי שיכפוף ראשו לצד התיבה וסימן וימינו תחבקני, עד כאן, וכן כתב עולת תמיד למגן אברהם לדינא בשמאל. ולי צריך עיון דהמעייין במהר"ל יראה משום דסבירא ליה כאותן הנוהגין להטות לימין כמו שכתב הסימן וימינו תחבקני, והיינו דכתב יהא יושב השליח ציבור לדרום והוא הדין כשעבר וישב לצפון יטה לימין שלא לצד התיבה, אלא דלכתחילה ישב השליח ציבור לדרום, ואם כן לדין דקיימא לן שאינו מניח תפילין יטה לצד שמאל ישב לכתחילה אחוריו לצפון ואם ישב ואחוריו לדרום מכל מקום יטה לשמאל, וכן רמ"א וכל הפוסקים ראשונים לא חילקו בין הא דיטה לתיבה, ואפשר דסבירא ליה למטה משה להכריע מנפשיה מסברא דבשליח

ק"א א. [נ"י] כ"ה תלמידי
 כמ"ה [נ"ס] כ"ה ושלח
 ארבע"א [א] בשמו ושאל
 זוסקים [מהר"י] אטוב
 "ה כתוב בשם זכור ה"ם
 יוחי; ד"ה ש"ם בשם ארמו
 וי"ם בשם הגאונים; אהל
 וועד עשר התפילה דרך ג
 נמי [נ]:
 * שכלי הלגט סימן
 בשם רבינו האי [ג]
 הר"מ והר"י גימין;
 אבולרחה עמוד קיט:

ציונים דרמ"א

6 ה הרבינו יונה פרק
 ורואה [נכרות מה, א ד"ה
 שלשה]:
 6 א רבי"ש סימן
 י"ב [נכס רש"י] רבי
 ד"ה ומ"ש רבנו ונשמען
 שם רוקח [סוף סימן
 שד:]

הגהות והערות

1 עיין מ"ז סק"א. ולשון
 ה הובא בב"ח, והבין המג"א
 מהקטע "ואי מנאמרי" הוא
 דברי הב"ח ולן כתב דלא
 רש"ל, אולם האמת דהלל
 בני המהר"ש"ל וכפי שמוקן
 עט"ו:
 2 א [א] ב"ה מידושי
 ריעו"א הדקדים ל"מ
 3 ד ד"ה לא שנקח וכו"ה
 שיעמ"ק [ס] בשם רבו
 רשב"א [א] וכו' צרור
 חיים המנהג צבאל הגולה:
 4 בנפ"ח אפי"ט א"ן לומר
 סוף יואמר דוד כו' נפלה
 f כו' שאמר אהל
 ורעיות:
 י"וקים בנוסחי התפלה
 והברכות מהגרי"א
 1 דין זה נמצא בש"מ
 גאונים עברי תשובה סימן
 מ"ס בשם רב האי, אך שם
 f כתוב הנוסח שהובא
 שכלי הלגט, אלא רק
 לעולם על ד' שמאל.
 שו"ע נחלה לז' זין כאן
 ור בשם רב טרונאי כלנו
 ז', אך צבור כתב כן על
 דס חשוב, ויהי בכל כו'
 ימן יא, ה, א. ועיין ב"י
 ד"ה ומ"ש רבנו בשם:
 1 בפקוד חיים כתב דל"ז
 אז רחוק, ועיין פמ"ג
 שהכוונה אל רחוק שמך.
 1 בדפ"א כתבו וכ"י.
 מ"ס בנ"י שם כנס מה"ל:
 יהיה מפקקת מכוננת
 פילתו להפסיקו בשאר
 גיים ע"כ. ולא חילק בין
 וסק בשאר דברים שהיה
 נעלמה, ע"ש:
 ע"ו מקור חיים דל"ז
 ע"י א, ובפמ"ג כתב סוף
 ד וסוף ז:

ב והלומותי ש"ך. צין חלומות שהלמתי על אחרים וצין חלומות
 כו', דלר"ך לנקש על חזירו מחלה (נכרות מהר"ס ספר סדר נכרות,
 העטף חלוס ה, ג). ויסיים ומשמרני כנגד וישמרך, ומחנני כנגד ויחנך,
 ומרנני היינו שלום (מטה משה סימן קנ"ה, וכן המנהג דלא כרש"ל
 נהגות הטור [ג]): ג ואי ק"א.

(א) רבונו של עולם אני שלך ב וחלומותי (ב) שלך
 [כו"ה] יובין דלסיים בהדי כהני דעני צבורא אמן
 (ג) א ג (א) ואי לא לימא הכי אריד במרום שובך בנבורה
 אתה שלום ושמוך שלום יהי רצון שתשים עלינו שלום:
 הגה ⁶ ובמקום שאין עולים לדוכן יאמר כל זה (ג) בשעה
 שהשלים לצור אומר ד ⁽⁷⁾ שים שלום ויסיים כהדי שליח צבור
 שיענו הקהל אמן:

סימן קלא

דיני נפילת אפים. ובו ח' סעיפים:

א (א) אין לדבר בין תפלה לנפילת אפים:
 (ב) על צד שמאל: הגה ⁽⁷⁾ ויש אומרים דיש ב להטות
 עיניו וכו'. ואין לומר דמייירי אחר
 שסייעו שים שלום, דהא אנו אומרים והוא רחום בשמי וממשיך:
 ק"א א אין דבר. ל"ע, ולפעמים מפסיקין בנפילות כגון
 אל ⁽⁷⁾ רחום, ור"ך לומר שלא להפסיק בדבור. מיהו צמיקן
 נ"א סוף ד' משמע דאין קפידא כל כן, וכן משמע ⁽⁷⁾ בב"י
 (ד"ה וכתוב) בשם (ת"ד) [תלמידי רשב"א] ⁸ דוקא כשמשפיקין
 ועוסק [בדבר] [לדבר] דברים אחרים אסור, אבל שיחה בעלמא
 לית לן בה. וכן משמע סימן קכ"ד סוף ד' דדוקא משום חזרת
 הש"ץ יש להם לשחוק, הא לאו הכי אין אסור. ויש לדחות, מכל
 מקום נראה לי מה שכתבתי. וצריכ"ש סימן מ"ב כתב שאשמו של
 ר' אליעזר [נכח מיעט נט, ב] היתה לוקחת אותו דברים עד שהיה
 שוכח מליפול, ע"ש. ואם כן אין רצויה שלא להפסיק, עיין ב"י
 [שם]. מותר להחפול במקום אחד וליפול במקום אחר (ספר חסידים
 סימן יח, ועיין במגילה דף כ"ב ע"ג): 7 ב דהמות. טעם ההטות
 כמו שכתב ⁽⁶⁾ סוף ח' וצ"ה. ומכל מקום נוהגין להפסיק בצד,

מהדרי כהני אפייהו לימא השוקן בצצורה כו'. דוכן פירושו המקום
 שעולין שם כהנים בשעת נשואות כפיים: (ג) בשעה שהשי"ח
 צבור אומר שים שלום. לא ראיתי נוהגים כן, כי אם אציה
 יחידים שאומרים בכל יום כן. ולי נראה שאין לעשות כן, דדברים
 אלו הם מדברי הר"ר יונה פרק הראשון [נכרות מה, א ד"ה שלשה]
 דקאי על דברי התלמוד [שם נה, ב] שאמר שמי שראה חלוס ולא
 ידע מה הוא יאמרו כן בשעת הדוכן, וה שייך ג"כ בשעה שש"ץ
 אומר שים שלום. אבל לומר כן בכל יום לאו שפיר דמי, דאפשר
 שלא חלם אותו [יוס] שום חלוס, והיאך יאמר חלוס חלמתי והוא
 אין לו חלוס כלל. בשלמא מה שאומרים בשעת הדוכן שפיר, דודאי
 חלם אציה פעמים בין רגל לרגל, על כן יאמר מן הסתם. מה שאין
 כן לומר אותו בכל יום, דלא אומר אותו על מה שחלם היום, ושמא
 לא חלם כלל. על כן ראוי לנהוג שלא יאמר בכל יום רצונו של עולם,
 אלא אם בא לו חלוס צלילה שלפניו. מה שאין כן בשעת הרגל
 שעולין לדוכן, יכול לומר אותו אפילו מן הסתם, כי קאי על מה
 שנצטווים, כן נראה לי נכון:

ק"א (א) אין לדבר בין תפלה כו'. רשב"א ⁸ כתב כן, וראיתו מדאמרין בפרק הזהב [נכח מיעט נט, ב] צ"ל אפילו כל יומא לא
 הוה שנקא ליה למיפל על אפייה. וכי תעלה על דעתך שלא היתה זה ממנו שעה אחת, אלא שהיתה מפסקת מכוונת תפלתו
 להפסיק בשאר דברים, ושוב אם היה נופל על פניו לא היתה תפלתו כל כך נשמעת, אלמא דאינו צדין להפסיק, עכ"ל בב"י [ד"ה וכתוב]:
 7 ב על צד שמאל. הטעם בב"י [ד"ה ומ"ש רבנו בשם] בשם כלבו [סימן יא, ב] כי כן היו מצדיין התמיד כששוחטין אותו על צד שמאל,

ערך פחה למהרי"ק"ש

ק"א סוף א והלומותי ש"ך. צין חלמתי אני לעצמי וצין חלמתי לי אחרים וצין חלמתי אני על אחרים וכו' כן מהפך לי כל חלומותי לטובה ולצדקה, נכרות דף נ"ה
 ע"ב:
 ק"א סוף א בראש [נפילת אפים]. יכול יחיד לומר שלש עשרה מדות טובות שיאמרם בניגון כקורא בחזרה, חרות הדשן סימן ח', ועיין סימן (תקמ"ו) [מקפה] דין
 ה': [דהמות]. אם נופל על פניו במקום שיש בו רצפת אבנים, אם שחה לבד ולא הדיק פניו בקרקע אף על פי שאינו פושט ידיו ורגליו צריך להטות מעט, ואם פשט ידיו
 ורגליו אף על פי שטהה מעט אסור, ואם אין שם רצפת אבנים אפילו פשיטו ידים ורגליו מותר וצ"ל שיהי מעט: בסוף נפילת אפים רש"ש סימן מ"ב:

שערי תשובה

ק"א (א) אפים. עיין באר היטב. ואף ביום שני וחמישי נוהגין בארץ ישראל
 ושאר מדינות ספרד להקדים נפילת אפים לוהוא רחום, וכן נוהגין
 בקצת מקומות רק במדינות אלו. ועיין בשלמי צבור [קפו, א] שכן משמע בוותר
 פרשת חרומה [ח"ב קפח, ב], וכן כתוב במנהגי האר"י ז"ל [נגיד ומוצה עמוד סח].
 ושם נוהגין בשני וחמישי לומר סליחות שבכאן אומרים אותם בפרשיות
 שובביים. וכשאומרים אל מלך כו', י"ל ומתנהג בחסידות, שהוא ראשי תיבות
 כר"ב. ומהר"ש וויטל ז"ל [שער הכוונות סוף ענין תפלה שחרית בהגהות] ¹¹ כתב
 שכן מצא בחיקונים. ובספר אורח לצדיק [אר"י סימן ה] כתב שבכל יודדים

ב) ש"ך. צריך לומר צין חלומות שהלמתי על אחרים וצין חלמתי על
 עצמי וכו', דלר"ך לנקש על חזירו מחלה, מ"א [ס"ק ב] בשם מהר"ס.
 ויסיים בפעם א' ומשמרני כנגד וישמרך, ובפעם ב' ומחנני כנגד ויחנך,
 ובפעם ג' ומרנני כנגד שלום, מטה משה, מ"א [שם], ע"ו [ס"ק
 א]: (ג) ואי ק"א. פירושו, אם גמר אמירת רצונו של עולם קודם סיום
 הכהנים, לימא אדיר נמרס וכו', דבה ויסיים עם הכהנים. ולפי זה אין
 מקום לומר אדיר נמרס וכו' אם סיים עם הכהנים. ולא נהגו עכשיו כן,
 אלא אפילו אם סיים עם הכהנים, אפילו הכי אומרים אדיר נמרס וכו',
 וי"ו ויהי ד"ה [ד"ה שיהי ויפיל] יאמר ויאמר שלא יפיל אציה מה רש"י

בוצאת מנחם זיוון גליל
 חבון ירושלים

אשל אברהם

ק"א א ויא לא יאמר הכי אדיר במרום כו' פירוש, שלא סימנו אף אחר שנמר רבונו של עולם, אז יאמר אדיר במרום כו' [נ"ח ד"ה ומ"ג]. כך גירסת התלמוד [מכות נ"ג, א] אבל גירסת הרי"ף [שם נ"ג, א] הוא וכו' מהר"י כהני אפיהו לימא (הבא) [הכ"י] אדיר כו'. על כן נכון לעשות שניהם, כן נראה לי. יש אומרים רבונו של עולם שאומרים בשעה שהכונים אומרים וישמרן וכן יוחזק וכן שלום, השיב שפיר ומאזין הברכה, שמואה עצמו דמקבל ברכת כהנים ומפוש הכי קאמר שיחייבם בו ברכת כהנים ויתחזק חלומו, ושפיר דמי לומר אף בשעה שהכונים אומרים החיבות (כ"י בשם ש"ח) אשכנזים מהר"ל סימן קמ"ח [קט"ז]. ויש אומרים שיספיק בה בסוף ותבא עלי ברכת כהנים ותחזיקו ונהגו לסיים לוישרך בוחשמני, וליוחזק בוחשמני, ושלום בוחשמני, שהוא רצון ושלום (מהר"ש"ל בהגהות פטור מהר"רמ"י נ"ט). וכן לומר על פי הקבלה כשאומר השי"ח אלהינו שם של כ"ב היוצא מברכת הכהנים אל גא קרב תשועות מצפיק, מחזיק סור תרציעא ממאסר, פדה פונים פחה פומים ישיכון מצפים, דלה יוקשים וקבין נפוצים פומך י"י מפלתינו, ברון שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ואח"כ כשאומר החון שים שלום יאמר רבונו של עולם כו', משעתי ממורי מהר"י ויעש ד"ל מ"ק קראא שכן נהג, וכן אני נהג:

הגהות הסמ"ע

ק"א ספיק א אני ש"ך וחלומתי ש"ך כו'. כצ"ל:

חכמת שלמה

ק"א (בפי"א א) אין דבר בין תפלה נפילת אפים. הנה לאות [תלמוד] הכתובים [א"ל] היו מפקד ד' דגנל מלעז [נ"ג, ט] ממעט דר' אליעזר, ואם לנין יש לדמות ולחיה זו לפי מה שכתב בספר עשרת זקנים [מ"ק ט] דלף דר' אליעזר היה ימיר בנימו מל מקום היה בשעה שהצטור מתפללן ע"ש. ולפי זה י"ל דכונת אשמו הוה רק לגטלו מעט עד שיעבור למירם היתור חתונן, וסובל לא יהיה יכול ליפול דלון לו ספר מור"ב, או אף אם יפול לא יהיה נענה כל כך, והוה גרוך משוט, ודו"ק: הנה מצינו בספר החיים [סימן קל"ג ספ"ג ט"ז] מהמתי על דברי השי"ח [סימן ספ"ג ט"ז] שאלו לומר מתחפה בתחנונים, שפמי הוא על דרך שקר,

ב וחלומותי. עיין מ"א. ואלהי רנה אות ג' חולק, דנכל הנוסחאות לתאם תחלה אלף לבסוף, יע"ש. ועיין הנוסחא בנצט: ג ויא לא. עיין מ"א. ועיין ט"ז אות ז' מזה, יע"ש: ד שים ש"דום. עיין מ"א. הקשה, זוהר משמע דשעה שש"ך אומר שים שלום אין משולו שום שלילת לרבו, ואין לומר דמיידי לאחר ששים שים שלום, א"כ קשה אין לנו אומרים והוא רחוס בין שים שלום לחתונן. ועיין לגוש כמד שיאמר הרבון בשעה שש"ך אומר אלקינו ואלקי אנומינו, ועיין אליה רנה אות ח"ת זה:

ק"א א. אין. עיין מ"א. עיין [סימן] תקס"ו מ"א [ס"ק] וי"ו אל רחוס שמן [יאמר] אחר התפלה. ונסימן י"א סעיף ד', אין לרבר עד סוף י"ח, הא קודם חתונן אין קפידא, ומה שכתבו תלמידי רשב"א (טעות סופר ט"ד), ראייתו כמו שלכתבינו [אות] א' ולא אמר שהיתה מפסקת רגע ודבור אחד, שעת מינה דלון קפידא. ונסימן קכ"ד סעיף ד' (וסעיף ו') דלון לשון נצורה שש"ך, מיפוק ליה משום חתונן. ומה שכתב צרי"ש עיין ט"ז [ס"ק] א'. ומה שכתב מומר להפלה נמקום אחד ותמנה נמקום אחד, אינו יודע למה כתב כן בשם ספר ספדים, הא מנאור גר"מ פירק ה' מהלכות תפלה הלכה י"ד, ואלהי מנגילה כ"ב ז' רב לא נפל על אפוייה ופריך לין לנמקום ליבור (שלא היה רפה) שמע מינה דש"ר, וכן כתב הפרי חדש בסעיף ד', וי"ל הסם ידוע לש"ס דמחך ד' אמות היה לין ומשיצ מקום אחד, כמו שכתב המ"א [סימן] לדי"ק אות ל"ג. והיה דרכי משה [אות] ז' במהר"ל [הלכות מפלה עמוד מל"ו] ג"ס כן מוחך ד' אמות, ועיין מה שכתבו א"ה בט"ו [אות] ד': ב דהגות. עיין מ"א. הנה ה"מ ו"ל נכרך ט' מהלכות תפלה הלכה ה' יכול על פניו (ממש דנקות) ויטה מעט, דלי לאו הכי אסור מדרבנן. מה שאין כן לדין דנוהגין פניו מלויים למעלה למה הטייה, לכן כמד כדלקמן באתו כ', דלף על פי חפלה שמה ונמטר בלון פניו דנקות, נפילת אפים דעמו ליפול על פניו אסור

מחצית השק"ל

סימו הכהנים. דאינו נכון, דהא לא ניתקן אלא כשהכהנים מאריכים והוא סיים הרבון, וכדי שהצבור יענו אמן על ברכות כהנים וגם על תפלתו, לכן יוסף לומר אדיר כו' וימשוך שיסיים אדיר כו' עם הכהנים ויענו הקהל אמן על שניהם, א"כ כשכבר סימנו כהנים לאיהו צורך יאמר אדיר. ובט"ו [סימן] משמע דיסיים הרבון עם הכהנים, ואחר זה כשגמיע ש"ך לסוף שים שלום והיינו וטוב בעיניך כו' יתחיל ויאמר אדיר, ע"ש: (סימן ד) שים כו'. ובזהרר כו' ויא למשאף כו'. אם כן איך יאמר הרבון כשהש"ך אומר שים שלום:

ק"א (פי"א א) אין דבר כו'. שלא דהפסיק בדבור, ר"ל, אפילו שיחה בעלמא: מיהו בסימן ג"א כו'. שכתוב שאין להפסיק בדבור מתחלת ברוך שאמר עד אחר תפלת י"ח, והוה ליה למימר עד אחר נפילת אפים, אלא על ברוך דשיחה בעלמא שרי אחר י"ח קודם נפילת אפים: וכן משמע בכ"י בשם (ח"ר) [תלמידי רשב"א]. דרין זה נובע מדברי [תלמיד] רשב"א שכתב אהא דאמרינן סוף פרק הוזהב כהא עובדא שברכו לר' אליעזר, ולאשר גיסו אחי אשת ר' אליעזר רבן גמליאל היה אז נשיא ונמנה לברכו, לא שבקיה אשת ר' אליעזר לר' אליעזר למיפל על אפיה, דלא ליניעש לאהיה רבן גמליאל. וכתב [תלמיד] הרשב"א וכי אפשר שלא זה ממנו שעת אהת, ותיבז וז"ל, אלא שהיתה מפסקת מכוונות תפלתו אף להפסיק בשאר דברים כו', עכ"ל. ולשון להפסיק בשאר דברים משמע הפסקה גמורה, ולא שיחה בעלמא: וכן משמע סימן קכ"ד, שכתוב שיש לקהל לשתוק כשהחזר השי"ח תפלת י"ח כדי לענות אמן: ויש דחותו כו'. דמלשון [תלמיד] הרשב"א אין ראה כל כך. והאי דסימן ג"א וסימן קכ"ד י"ל דנקטו מלתא דפסיקא, דהא יש ימים שאין נופלים על פניהם, כגון ראש חודש או ימים המבוארים סימן זה [סימן ו-ז]: מכל מקום נראה ל"י מה שכתבת. י"י, ספרא, דשיחה בעלמא לית לן בה: וברביב"ש כו' ואם כן אין ראה כו'. דהתם מצד שכתה לא נפל כלל על אפיה, ולא נשמע מזה דשיחה הוה הפסק ומפסדת מליפול על פניו, אפילו דיבור ארוך: ועיין במצ"ע דף כ"ב, ר"ל, איכא קצת ראה לדברי ספר חסידים, דאמרי רב איקלע לכבל ונפלו כולי עלמא אפיהו ורב לא נפל, ואמרינן שם לחד תירון דמהאי עמא רב לא נפל דבמקומו היה רצפת אבנים דאסור ליפול על פניו וכדאיתא סוף סימן זה [בהגה]. ובמקום הצבור לא הוה רצפה. ופריך הוה ליה לילן למקום הצבור ויפול על פניו, ומשני משום טרחא דציבורא שהיו עומדים מפניו. ומאי פריך דהוה ליה לילן למקום הצבור, ואי סלקא דעתך דצריך ליפול על פניו במקום שהתפלל, הא אפילו אי היה הולך למקום הצבור לא היה אפשר ליפול על פניו, כיון דלא התפלל שם. ודוחק לומר דקושיות השי"ח דהוה ליה לילן תיכף כבואו לכית הכנסת למקום הצבור ולהתפלל שם י"ח וגם ליפול שם: דהגות כו'. כמו שכתוב סוף ח' ותיבז וז"ל. משום הפסק ברוך לרצפה: מכל מקום נוהגין

ק"א (ב) רבונו של עולם. עיין ט"ז. ועיין פרישה [אות ג] דלא אמר ואם רעים הם יסתלקו, אלא רפואה, דכל החלומות אחר הפה [נכרות נה, ב], נמצא חלום רע אם [פותחו] [פותחו] לטובה נהפך לטובה, וטוב לו שחלם לו מלא חלם כלל. וזה שאומרים כמי מרה ע"י משה רבינו, דאלו לא היו כלל הוה רעה, מה שאין כן ע"י תפלתו והמתקן. ומי ירחו ע"י אלישע נתקנו, ובמרים תועלת גדול מצרעתה שלקחו מוסר כל ישראל ודאו גודל העונש לשון הרע נמצא מרע בא הטוב, עכ"ל. ודבריו ראויין למי שאמרו: (ב) ויא לא. עיין ט"ז. ועיין מ"א אות ג'. מלת דוכן הוא מקום שעולים הכהנים, עיין לבוש [סוף הסימן] בלשון ישמעאל דוכן אצטבע, ועכשיו עולים על מעלות שלפני ארון הקודש: (ג) בשעה. עיין ט"ז. וכן כתב מ"א אות א'. ועיין בתוספות סוטה מ"ם א' ד"ה כל, כתבו דרבון יאמר משום סכנה, והא מותר להתענות בשבת. משמע לכאורה דומיא דהתם שחלם לו בלילה דווקא, עיין מ"א אות א'. ועיין כ"י בשם תשובה אשכנזיות [מהר"ל סימן קמ"ח קט"ז] דרבון יאמר, דהוה מאזין לברכה, יע"ש. ועיין פרי חדש הביא [נ], יע"ש:

ק"א (א) אין. עיין ט"ז. הביא תלמידי רשב"א מעובדא דפרק יחיד (דף ג"ט ב'). ומשמע לי דלאו דוקא בנפילת אפים, אפילו והוה בביתו אין להפסיק בין תפלה לחתונה, וכן כתב הבי"ה הלשון שאין לדבר בין תפלה לחתונה, יע"ש. ומסתברא ודאי דבר הרשות אסור, הא אמן יהא שמייה רבה או אמן של ברכות עונה, דהוי מפסיקין בשני והמישי והוא רחום, ועיין מ"א [ס"ק] א': (ב) על. (הט"ז) [עיין ט"ז]. בכ"י עוד טעמים, יש אומרים לצד שמאלו שהסיבת שמאל דרך בן חורין, ומכניעין עצמינו באותו צד. ועוד, דשכינה בימין המתפלל, שנאמר [תהלים קכ"א, ה] ח' צלך על

יד לא חשיב כסוי, דמין זמניו אין חוץ (***). כמו שכתוב סימן (ל"ב) [לא] י"ג [סעיף ז'] ג' והעיקר וכו'. יש טעם לזה על פי הקבלה. ובלבוש [סעיף ה'] כתב שגם בשחרית נופלין על ידי ש' שמאל, אלא שגוטה מעט לזד ימין, וכן נכון על פי הקבלה, עכ"ל. וברקניט

[פסח קרה לו, ג] כתב על פי קבלה ליפול על ימין [ו]. ולכן אין לזוז ממנהגים [שחרית של חול עמוד יב] שכתבו מנהג קדמונים. כתב מטה משה [סימן ר"ן ס"ז] י"ט וטה בראשו לזד התיבה, והוא הדין מי שישב בלד המנוחה לפני הארון: ד ואנחנו לא נדע. כתב בש"ה [עניני תפילה ד"ה ואומרים ואנחנו] ראוי לומר ואנחנו לא נדע בשיבה, מה נעשה בעמידה, ושניהם בקול רס:

ד ה ולא מעומד. כתב הרי"ש [סימן ח'ג] ש"ס רנה לעשות מעומד ראוי. וכן הוא במהרי"ל [הלכות תפילה עמוד ח'ג] שכשסיים תפלתו בשעה שמתחילין לצבור תחנון עמד על מקומו ונפל על אפיו, וכן כתב מטה משה [סימן ר"ה], [עין סימן קכ"ג סעיף ז', וז"ל ד"ה כתב הרי"ש] כתב דעל פי הקבלה תהיה מיושב דוקא, עכ"ל דרכי משה [ואם בן]. משמע דאפילו סיים עתה תפלתו לא יפול מעומד, ואם אי אפשר לישב שם ימין כדי הילוך ד' אמות ויחזור למקומו ליפול מיושב. במדיניות אלו אומרים רחוק וטוב וכו'. וז"ל [ד"ה כתוב בספר] כתב שגם הזוהר [מ"ג קב, ב] לומר ממנו [מהילס ה] אלך ה' נפשי אשא, ומסיים [שם קב, א] אם אמר אלך נפשי אשא ולא כל ימיו אלא בלג רחיקא, הוא גרס עליה לאסתלקא בעלמא עד לא מטין יומיו וכו', ע"ש. ונראה לי דמהאי טעמא אין אומרים אותה במדינות אלו: ד וספר תורה בתוכו. אפילו יחיד צניתי נופל, כן משמע בעובדא דר' אליעזר [בגא מניעא נט, ב]: ד הפתוח לבית הכנסת. דהוי כלפני הארון, אבל אם צית הכנסת ועול לא [דרכי משה אות ג]. שגם מהרי"ל הלכות תפלה עמוד תמה: ש"ה המדעות סימן עב אות ז. וצית הכנסת של [ה] נשים נופלין [הגהות מנהגים עמוד יב אות יג]. שגם מהרי"ל ש"ה ס: ד ח יחיד אפילו בביתו. וז"ל דרכי משה [אות ג]. במהרי"ל [שם] כתוב חזר הפתוח כו'. וצאגור

עב אות ג: (ז) או בשעה שהצבור כו'. בלבוש [סעיף ג] כתב על זה ולא ראיתי [ה] נוהגין כן הדין. ואפשר שכוונתו צמי ששומע תפלת הצבור, ע"כ. ואין זה משמע כלל, וכיון שמעיקר הדין כתב צ"ח שיש עליו תשובה וכמו שכתבתי בסמוך [ס"ה ה], אין להקפיד בזה כלל, דאפילו יחיד צניתי נופל על פניו צניתי כשהצבור מתפללים. והטעם, דהוי ליה כאלו עומד עמהם, דאפילו מחילה של ברזל

על זד ימין (ג) ג' א"ה והעיקר הטות בשחרית כשיש לו [ה] תפילין בשמאלו על זד ימין משום כבוד (ב) תפילין ובערבית [ה] או כשאין לו תפילין בשמאלו יטה על שמאל (ג) ולאחר שגפול על פניו נציה ראשו ויחמק מעט מיושב וכל מקום ומקום לפי מנהגו: [ה] ומנהג פשוט לומר ד ואנחנו לא [ה] נדע כו' וזתי קדיש אשרי ולמנחם [ה] ואפילו צינים שאין אומרים תחנון אומרים למנחם מלבד בראש חדש וחמשה [ה] ופורים וערב פסח [ה] וערב יום כפורים [ה] (ה) (וחשעה [ה] בלבד [ה] ועיין לקמן סימן תקנ"ט [ה]):

ב נפילת אפים (ד) מיושב ה' ולא מעומד: [ה] הגה [ה] י"ג אומרים דאין נפילת אפים אלא במקום (ה) שיש ארון ו' וספר תורה (ה) בתוכו [ה] אבל בלא זה אומרים תחינה בלא [ה] כסוי פנים [ה] וכן נוהגים: (ו) והלך צית הכנסת ז הפתוח (ה) לצית הכנסת (ז) או בשעה שהצבור [ה] מתפללין [אין] [ה] ח יחיד אפילו [ה] צניתי אומר תחינה נפילת אפים:

ד וספר תורה. ארון לאו דוקא, אלא ספר תורה לחוד. וכן הוא ברקח [סימן סד] צ"ח [ד"ה כתב עור] וז"ל, וסימן לדבר דכתב צמלחמת העי ויהושע [ה] ויפול על פניו לפני ארון ה', ע"כ. וכתב צ"ח ואני אומר אם קבלה נקבל, ואם לדין יש תשובה, [ה] עכ"ל. ולי נראה דהתשובה היא שהרי כתב צמעה פילגש בגבעה [שפטיס ב, כו] ויצבו [וישובו] [וישבן] לפני ה', הכא נמי ינמא התם דצנייה וטובה היא דוקא במקום שיש ספר תורה ולא במקום אחר, אלא ודאי דאין למדין כן ממה שכתב לפני ה', הכא נמי כאן. גם מדברי הר"ש [מנייה פ"ג סימן ד] שצ"ח צ"ח [ד"ה וצ"ח וצ"ח] משמע דלא צריכא ליה כן, [ה] שכתב דוקא כשהוא מתפלל בצבור ובצ"ח אלא אצל היכא דמתפלל [ה] צינו לציין עלמא צניתי פרימ, דהיכא דמתפלל על הצבור כסיפא ליה כו'. משמע דגם צינו לציין עלמא צניתי הוא שייך דין נפילת אפים, וזהו ודאי אין לומר דצניתי הפתוח לצית הכנסת קאמר. ותו, דזה הוה צבור. ומכל מקום נראה לרמ"א לקבוע הלכה כן כרוקס: (ו) והצור בית הכנסת בו'. פירוש, ומתפלל בחצר [ה] שראוה הפתח צית הכנסת פתוח, כן משמע שם במהרי"ל [הלכות תפלה עמוד תמה, ובס"ה המדעות סימן

עב אות ג: (ז) או בשעה שהצבור כו'. בלבוש [סעיף ג] כתב על זה ולא ראיתי [ה] נוהגין כן הדין. ואפשר שכוונתו צמי ששומע תפלת הצבור, ע"כ. ואין זה משמע כלל, וכיון שמעיקר הדין כתב צ"ח שיש עליו תשובה וכמו שכתבתי בסמוך [ס"ה ה], אין להקפיד בזה כלל, דאפילו יחיד צניתי נופל על פניו צניתי כשהצבור מתפללים. והטעם, דהוי ליה כאלו עומד עמהם, דאפילו מחילה של ברזל

ג צ"ח [ה] כח הרי"ש [ה] שגם כתבתי הקבלה:

ציונים דר"מ"א

- (ג) מנהגים [שחרית של חול עמוד יג, דרכי משה אות ג ע"פ רקניט פסח קרה לו, ג]: [ג] א': טור: ד) מנהגים [מנהג כל השנה עמוד קסו]: [ה] דרכי משה [סוף] תקנט אות ג ד"ה שלא בשם הגהות מיימניות עניתי, מנהגי חשעה באב, מדרבי חעניתי רמו תרלו [א]: [ה] סעיף ד: ד' [ה] כ"י [ד"ה כתב עור] בשם רוקח סימן [ה] שכתב: [ה] מהרי"ל הלכות תפלה עמוד תמה: ש"ה החדשות סימן עב אות ב: [ה] דרכי משה סוף אות ב: [ה] מהרי"ל [סס: ס] [ד"ע פ"י] אגור [סימן קסח] שגם מהרי"ל בס"ה המדעות סימן עב אות ג:

הגהות והערות

- א' שצ"ח צבור קמה, א' שגם צית דוד סימן ח'ג, וכו"ה הטעם כמפורי האר"י ז"ל:
- [א] תוספת מהדורת דהרשפרט ח"ב:
- [ב] תוקן צ"ח ע"פ עיקר חיים, מה"ש, ופ"ה, וכו"כ לטושי שרד:
- [ג] ע"פ לטושי שרד, וכו"ה לטושי:
- [ד] במהדרות אמ"ד ז"פ ואלין חוקנו וכתבנו ע"ל ד: שמאל' ק"ך בלבוש כתב "על ד' שמאלו":
- [ה] ועיין דרכי משה אות א' שצ"ח שגם הרקניט שם יש ליפול על זד שמאל, אך לפניו כתוב שם ימין, וז"ע:
- [ו] הוי"ש ואמרו לדרוס פול דוד ימין וטה בראשו, ז"ל: [תוספת שבת] כ"ה נמטה משה:
- [ז] עיין ק"ה חיים ס"ק א', דלפי האר"י ז"ל אומרים ק' מומור לזוד אלך ה', וכן ראה בשער הכוונות עיני פילת אפים דרוס ג, וצפרי ז' חיים שער נפילת אפים ז"ב וכן משמע בגמ"א, ז"ה כמפורי האר"י ז"ל ל' אפיל [קול יעקב] וצדקור רש"ש, וכ"כ אור זריקוס ימן יט סעיף ח. אמנם נשמע הסידיס מסכת ארית האלילות פ"ב משנה כתב בזה"ל: ולא יאמר סוק ויאמר דוד אל ג' אלא שגם וזונון תפלתו וממנו זוד אלך, ע"כ. וכ"כ

באר היטב

[ס"ק א], ע"ש: (ב) תפילין. ושי"ך היא אחריו לזד דרוס ופניו לצפון ויהא סומך ונופל על זד הימין, דלא נמלא כסיפת ראשו לזד התיבה, מטה משה, עיין שיירי נכסם הגדולה [הג"ח אות ג] ומ"א [ס"ק ג]. והוא הדין מי שיושב בצד המנוחה לפני הארון, [מ"א שם]. יש לומר אחר [ה] רחוק וטוב וכו' המומור לזוד אלך ה' נפשי אשא, וזהו והאר"י ז"ל. ומסיים אם אמר אלך ה' נפשי אשא בלג רחיקא, גרס להסתלק עד לא מטי יומיו, ע"ש. ונראה לי דמהאי טעמא אין אומרים אותה במדינות אלו, מ"א [ס"ק ה]. ויהא שלא יפול כי אם על הזרוע, האר"י ז"ל [שער הכוונות עיני נפילת אפים סוף דרוס ג]: (ג) נדע. כתב בש"ה [עניני תפילה ד"ה ואנחנו לא נדע בשיבה, מה נעשה בעמידה, ושניהם בקול רס, ומ"א ס"ק ד]: (ד) ופורים. אפילו פורים קטן כמו שכתב [רי"ש] סימן תל"ז: (ה) ולא מעומד. וצ"ח שגם רנה לעשות מעומד ראוי, וכן הוא במהרי"ל, עיין לעיל סימן קכ"ג ס"ק ה' מה שכתבתי שם בשם מהרי"ל. וצ"ח כתב דעל פי הקבלה תהיה מיושב דוקא.

שערי תשובה

שמתודים צריך לומר בתחלתו אנה ה' אלקינו ואלקי אבותינו כו', והסכימו עמו הרבנים, ע"ש. גם כתבו [בשם האר"י ז"ל] שיש לומר בירדו טפלו שקר ומרמה, ע"ש. ומה שכתבו בשו"ע שאין לדבר כו', כתב בשלמי צבור וקמט. [א] בשם מטה יהודה [ס"ק א] דאע"ג שכתב בב"י [ד"ה ובתבון] דהוי כתפלה אריכתא, מכל מקום אם שמע בעודו נופל קדיש או קדושה דהוי כדון קריאת שמע ולא יותר כו', דלא עדיף מאלקי צבור כו', ע"ש. והמנהג פשוט לענות קדיש וברכו וכל דבר שבקדושה אחר שגמר תפלת י"ח קודם נפילת אפים או בתוך נפילת אפים. כיון דנפילת אפים רשות כמו שכתבתי לקמן [ס"ק ד]. (ב) תפילין. עיין באר היטב. ובכל בו [סימן יט] כתב שצריך להיות מטה על צידו השמאלית דרך חירות, כי בנפילה אפים מוחליו ל כל עונותיו כו', ע"ש. ועיין בברי עץ חיים [שער נפילת אפים פ"ב] כי ע"י נפילת אפים האדם זוכה לדברים הרבה כו', ע"ש. ובשו"ר ברכה [אות ה] כתב בשם מהר"א חזקוני בספר שתי ידות [פרשת ויגש ד"ה ולא יכול] כי בשעה שהצבור נופלים אף שהוא

יד ימינו, נמצא כשמוטה על שמאלו פנים כלפי השכינה, יע"ש. והדרכי משה (אות ב) בשם בחיי פרשת קרח (במדבר טו, כב) על פי קבלה לצד שמאל, הלכך בשחרית מפני תפילין אי אפשר מטה על ימינו, ובמנחה או באשמורת בסליחות על שמאלו, על יד הרבה טעמים שיטה לשמאלו. והמניח במנחה תפילין, יטה על ימינו. ומי שאין לו תפילין של יד בשחרית, יטה על שמאלו. ובאטר יד, בשחרית פשיטא לי דאולינן בחר ימין ידיה; ובמנחה מספקא לי, לטעם הסיבה אין חלוק באטר, כבסימן ח"ב סעיף ג' (בהגה), (עיי' תרומת הדשן סימן קל"ו גם לטעם הסיבה ספק סכנה, יש לעיין קצת כאן), ועיין סימן קכ"ג במ"א אות יו"ד * מה שאין כן לטעם שהקב"ה על יד ימינו, יש לעיין: (ג) והעיקר, עיין ט"ז. ועיין אליה רבה אות ב' ומ"א (ס"ק) ג', ואין לשנות ממה שנהגו העולם: (ד) מיושב, עיין ט"ז. עיין מ"א (ס"ק) ה', ועיין סימן קכ"ג בב"ט אות ג' כתב דעקר רגליו ימתין ד' אמות קודם תחנון. ולכאורה הטעם בין תפלה לתחנון צריך ג"כ ד' אמות, ואיני יודע מנא ליה הא, דבב"י ו"ה (והבין) בשם ארחות חיים תחנה והפלה עיני תפלה אירכתא דמ"א, ומהרי"ל דעמד במקומו ואמר תחנון שמע מינה דלא שיה' ד' אמות, דאם לא כן היה לחזור למקומו: (ה) שיש, עיין ט"ז. ראה ממה שכתב הרא"ש אדם חשוב בכיתו נופל על אפיו (עיין סעיף ח'), ואיני יודע, דלמא בכיתו ויש לו ספר תורה, וכמו שכתב המ"א באות (ז) [1] בעובדא ד' אליעזר בבא מציעא ג"כ ב'. עיין ט"ז. משמע באותו צד שהפתח שם. ובמה שכתב לבוש הביאר הט"ז אות זי"ג אפילו באותו צד שאין פתח יש נפילת אפים, כיון שמתפלל עם הציבור. ואפשר דבאותו צד שיש פתח אפילו אין הציבור מתפללין יש נפילת אפים: (ז) או, עיין ט"ז. ולא ראיתי נוהגין כן. מה שכתוב בשריע' "או" אפילו יחיד בביתו, צ"ל "או" כו', וכן הוא במקצת דפוטים. ועיין אליה רבה (ס"ק) זי"ג דרוקא כשאין טיגוף מפסיק ביניהם אז אין מחיצה של ברזל מפסקת, ועיין סימן נ"ה סעיף כ', יע"ש:

קלא (שריע סוף סעיף א) ועי' יום הכיפורים וכו' באב כו' ועיין לקמן סימן תקנ"ט, כצ"ל:

הגהות והערות

- (ח) עיין מהלך מרדכי ס"ק ד' דנראה דל"ל ונמחה, ע"ש:
- (ט) עיין סימן מנחת:
- (כ) בדפ"א כמנ"י נגב נמקו ט' נגב, ראה מקור חיים, מה"ש ס"ק טו, רעק"א ס"ק א' ויד אפרים, וכן גפ"ר כמנ"י נגב. עי"א נא האין וע"ל פילא מקנת דש פסק ג"כ מ"א כן. ויש לזיין דגפ"א יט כאן עוד שיטת שכתב עיין סימן מקנת, ראה לנשו שרד ויד אפרים. ועיין מהלך מרדכי סוף ס"ק ו' וז"ל, ונראה דמ"ש כאן מ"א וע"ל סימן מקנת טענה סופר הוא וז"ל מ"ש (סעיף ז בהגה) וק"ל:
- (כא) אמנם דין משנה נגב כמנ"י נגב נמנהגים שם, אך הדרכי משה לא הזכיר כאן שאין אומרים לננוט נטי' נגב, ונמנן מקנת לא הניח אלא דברי המנהגים:
- (כב) כ"ה גפ"ר, וכו' מוהר וכו' וע"ל סוף חכמ' וק"ל:
- (כג) תוקן ע"פ כמ"י:
- (כד) במהדורות דיהר"ב פלרט מל"י השומע מינה וכו':
- (כה) במהדורות אמ"ד ח"פ, כתב כאן או אפילו יזיז נמנן, ועיין מקור חיים, פמ"ג משכ"י אות ג', שכן המלמד ולנשו שרד דל"ל א, וכו' מהדורות המשנה נקראו וכף חיים:

ביאור הגר"א

תמיד (ההלים טו, ח), וכמו שכתב בפרק ה' דיומא (נג, ב): [ה] תפילין כו'. דהם אות, ועיין מ"א [ג] וק"ל, ודעת שריע' עיני: [ו] ונמנהג כו'. שהתפללנו ע"ה, שנאמר (ויח"ט ט, ט) ואשב בהר, ואנכי עמדתי בהר (שם י, י), והאנפלו [ז] ופ"ק ב' הגה' יש אומרים כו'. כמו שכתוב ביהושע [ו, ו] יפול על פני לפני ארון ה', ועיין גמרא דמגילה שם (כ, ב):

מחצית השק"ל

דרום, ואז אי יטה על יד ימין יהיה פניו לחיבה. וכן במנחה יושב בצד צפון מהאי טעמא. ומכל מקום כתב דאם לא עשה כן דיעבר יהפך עכ"פ השליח ציבור לצד חיבה כשהיה יושב באיזה צד שיהיה, אבל בשאר בני אדם אפילו מהפכים פניהם מן החיבה לית לן בה ויעשו כמו שכתב רמ"א: (ס"ק ד) ואנחנו כו'. כתב בש"ע כו'. וכתב ששמע כן מפי חזן בעל תורה ואמר לו שכן קבלה בידו. אבל לא ביאר טעם הדבר: (ס"ק ה) וז"ל כו'. עמד על מקומו כו' עיין סימן קכ"ג. ר"ל, דמהאי טעמא לא חזר מהרי"ל למקומו ונפל שם על אפיו, דמבואר שם סימן קכ"ג דאסור, והיו ככלב ש"ב על קיאר, וצריך להמתין שם. וכיון דקתיני עמד על מקומו, והיינו דשם כיון דהיה שלא במקום המיוחד לשיבתו לא היה לו מקום לישב, לכן עמד ונפל על אפיו, הרי מוכח כהריב"ש דרשאי לעשות מעומד: כדרי ה"א"ף ד' אבות. אע"ג דלכתחלה צריך להמתין כשיעור שהיה השי"ן מתחיל קדושה, אפילו כשמתפלל ביחיד, כמו שכתב מ"א סימן קכ"ג [ס"ק ח]. מכל מקום הכא מודה דסגי בכדי הילוך ד' אמות: במדינות כו' ונראה לי דמהאי טעמא אין אומרים כו'. ומכל מקום כתב בספר אליה רבה (ס"ק א) בשם ספר אילה שלוחה שהאומר מומר אליו ה' נפשי אשא כל יום אינו רואה פני גיהנם, לכן כתב בספר אליה רבה לאומרה שלא בנפילת אפים, ואזהרת הוזהר הוא ודוק בשעת נפילת אפים: (ס"ק ו) וספר תורה כו'. כן משמע בעובדא דר' אליעזר. שהובא בריש הסימן, דעל כרחק התפלל ביחיד, והא ברכוהו וצריכים להתרחק ממנו ד' אמות, אף דמכל מקום אפשר התפלל

לבושי שרד

די דהתשובה, לל"ל [10]: (א) שם שכתב דוקא כשהוא. דנרי הרא"ש אלו העמיק הט"ז (י"ח) [11] וק"ל: (ז) שם בינו ל"בין עצמו בביתו. ומתקבץ הרא"ש שם דמינו לצין עלמנו נצימו שפיר דמי, ולא פירש דוקא אם יש ספר תורה נצימו דלא ליחי למיעטי, דפוסק צריך לפרש דנריו. אבל עונשא דר' אליעזר שפיר מוקי המג"א בס"ק ו' דמיימי שהיה לו ספר תורה, דהתלמוד אין צריך כל כך לפרש. ומו, דהתם אגדה הוא ולא פסק דין. ומו, דנגרלה רבא כלי אליעזר מסתמא היה לו ספר תורה נצימו: (ה) שם סק"ו שרואה הפתח. ר"ל, דוקא גלותו דר' שהתקם שם, נה שאלן כן נלדידיס אמרס שהלכי נית הנסמא נמשך עד שס': (ה) שם סק"ו נוהגין בן הדין ואפשר, לל"ל: (ו) רמ"א סעיף ב' כיסוי פנים. ריחוי הויה חלורו וחלוה אחתי. [12] יורה דעה [13] וי' טעמיה

הגהות רעק"א

ק"א (א) (הגה ס"א) וט"ז באב. צ"ל וט' נגב (ממלח השקל ס"ק טו):

ככל ענין שיוכל אדם להתפלל, בישיבה ועמידה ונפילה, כמו שעשה משה רבינו ע"ה, שנאמר (ויח"ט ט, ט) ואשב בהר, ואנכי עמדתי בהר (שם י, י), והאנפלו כו' (שם ט, יח), ולא נדע יותר, טור: [1] ופ"ק ב' הגה' יש אומרים כו'. כמו שכתוב ביהושע [ו, ו] יפול על פני לפני ארון ה', ועיין גמרא דמגילה שם (כ, ב):

מחצית השק"ל

ההפסיק בבגד כו' הוצין כמו שכתב סימן צ"א סעיף ד'. כצ"ל. וכן הוא בסיומן ע"ד סעיף ב': (פ"ק ג) והעיקר כו'. ולכן אין לזוז ממנהגים. ר"ל, דעת רמ"א שנובע מן מנהגים. ולפי זה כשחל ראש חדש יום א' או בשבת, שהמנהג להתענות תמורת ערב ראש חדש ביום ה' שלפניו, (ועיין במ"א סימן תי"ז ס"ק ג), והמנהג להניח או תפילין גם במנחה, א"כ אז גם במנחה ראוי ליפול על ימין כיון שיש לו תפילין בשמאלו. אך צריך לעיין אי נכון על פי הקבלה. ומה שהסכים מ"א עם מנהגים, כיון דבריו המקובלים אין משתוים ברעתם, ולכל אחד יש לו סעד לסמוך: כתב משה מ"ש ש"ן כו'. ר"ל, אי יושב על ספסל או מדרגה שלפני ארון הקודש בשחרית בצד צפון, ובשחרית ראוי ליפול לימין, וא"כ כשיושב בצפון ויטה על ימין הופך פניו מן ארון הקודש, ולא ארח ארעא הוא, ולכן כתב דאדרבא יהפוך פניו לצד החיבה דהיינו הארון, והוא הדין במנחה אם יושב בצד דרום. ומהו הסיף מ"א ד' הדואה העל ספסל או מדרגה שלפני ארון דינא הכי שיהיו נותנים לצד החיבה. ובספר אליה רבה (ס"ק ב) חולק על זה, דא"כ מה שנוכר, בשריע' דעל איזה צד יטה, לא קאי לפי זה כי אם לאותן היושבים במערב, אבל היושבים במזרח ובצפון ודרום הם עכ"פ צריכים להטות לצד החיבה, אבל אין זה כוונת מהרי"ל (ולכות תפילה עמוד המה). ולפי מה שכתב רמ"א דבשחרית יטה על יד ימין ובמנחה על יד שמאל, והשי"ן אפשר לו לישב בצד צפון או בצד דרום, א"כ בשחר' אם יושב בצפון אם ירצה להטות על יד ימין יצטרך להפוך פניו מן החיבה, ואין זה נכון, לכן טוב יושב בצד

לבושי שרד

זה מועיל אפילו אין מטע על ידו, אלא מטה למן הצד שלא יהיה פניו נגד הקרקע ממש. ומה שהמנהג ליפול על היד הוא לתוספות היתר, כי היד מפסיק בין פניו לקרקע, וכמו שכתב רמ"א סוף הסימן דהפסק מועיל אפילו גלי הטיה, ולכן עושים על צד היד עוב טוב שני דברים הטיה והפסק שכל אחד מהלן השנים מועיל לבדו. ולכן כתב המג"א שנהגו להפסיק נגדו כי היד עלמנו לא חשיב הפסק כמנואר בסיומן צ"א, וא"כ אין שם רק הטיה לבד, ולא רלוים שיהיה שני דברים וכמוכר לעיל, וכן נראה לי נצור דברי המג"א: (***) רמ"א סעיף א ועיין לקמן סימן תקנ"ט, כצ"ל: (***) מ"א סקיב כמו שכתב סימן צ"א, לל"ל: (***) מ"א סקיב תפילין בשמאלו יפול, לל"ל: (ג) מ"א סקיב עיין סימן קכ"ג. דמכונן שם דמנתקם שכלו ה"ג פשיטות יעמוד. ולא יחזור לתחמוי מתי.

Abraham ben Isaac, of Narbonne, ca. 1160-
ca. 1179.

ספר

21

האשכול

יסוד

רבנו אברהם ב"ר יצחק אב"ד זצ"ל מנרבונא
חותנו ורבו של הראב"ד זצ"ל

העתקתו מכתב ספרדי ישן נושן והגהתו בשום שכל ועומק הרעיון, וטהרתו מכל סיני השגיאות מחשכים ומגרעות אשר
טעלה בו יד הסופר, גם בארתו כל הסתום והחמום בספר והערתי מקור דבריו, וערכתיו עליו דברי החכמים העוסדים
על ימינו ופקדתי שם גם את מריבו, כל אלה חוברו יחדו בבאורו אשר פי ה' יקבנו

נחל אשכול

ובראשית הספר פתחתי לעין הקורא **מבוא**, הודעתי בו תולדות ותכונת המחבר
ומעשהו בקדש. את הכל יפה עשיתי בעטמי כיד ה' הטובה עלי אנכי הצעיר

צבי בנימין בלאא"מו הגאון החסיד מו"ה אברהם אויערבך זצ"ל
שומר משמרה הקדש פה ק"ק האלנרשטאלט יע"א.

חלק ראשון

כלל הלכות חלה וקיש, ברכת כהנים, נט"ו, סעודה, ב"הסון, ברכות הדאה, בית הכנסת, מנחה, מערכי ונעויות, ברכות בכלל, וברכות מזונות ושיחת וריח, הלכות גרה ומקואות,
וברכות זו דרכי יצאו בזמן קרוב לאור **חלק שני וחלק שלישי** אשר יכלול הלכות שני חמישי, הענינה, ריח, ה"ב, ה"ג ס"ח וסדר הקריאה, ה"ה פוחה, ציצת,
חליין פלה, יולדת, רשואה, גרים, עהלה, בלאים, שעטנז, הרבעה, חלה, סעוד קטן, אבלות, טמאות כהן, ערובין, ר"ה, י"ה, י"ט, פסח, סוכה, לולב, שחיטת חליין, בריקת
הריאה, ח"י טרפוה, סכני בח"ו דנים וחגיגים וכצ"ל, בהמה המקשה, חלב, דם, ג"ה, הערובות, שערי התורה, נקמה, אוננו ואת בנה, ע"ו, י"ג, פ"ו הודיע, ראשית הגז, שלח הקן,
הקדש, לקחת כלי השמש ובשול א"י, הפרת נ"ש ח"סין, הלכות דרבין ונדקה.

האלברשטאדט, הרכ"ח לפ"ק.

22

והתפך חלומותיו עלי לטובה לברכה ושלו, ולסיים בהרי כהנים דעני צבור אמן, ואי לא סיימו א ליטא הכי אדיר בטרם שוכן
בבכורה אחא שלו ושכך שלו יהי' שחשים עלינו ועמי' שלו לטובה. והגאון ר' יצחק גרם וכי מהררי כהני אפיהו ליטא השוכן
בבכורה שלו ישים שלו עלינו ב, ומעמא דההיא מלתא באגדתא ג הנה מטחו שלשלמה ששים גבורים, אלו ס' אותיות שבברכת
כהנים, כולם אחויו חרב, שכל א' וא' שמו של הקב"ה נזכר בו, יברכך ה' יאר ה' ישא ה', איש הרבו על ירכו, מה ראתה ירך
שנוכרת, אפי' רואה אדם בחלומו החרב שלופה ונחונה בצוארו וקוטע את ירכו, משכים בבוקר והולך לכהנ"ג מפחד שראה בלילה
בחלומו ורואה כהנים נושאים כפיהם וההלום רע מתכבטל ממנו לכך נאמר מפחד בלילות. — כד מסיים ש"צ שים שלו איכא
מאן דאמר צריך לפסוע ג' פסיעות לאחוריו כאדם שנפטר ונוטל רשות מרבו, ואיכא מאן דאמר לא צריך שכבר פסע בהפלתו
הראשונה, והיא תוספת. הדע שאין פוחח בה' שפתי הפתח ואינו מסיים כיהיו לדצון אמרי פי ד. ונופלים על פניהם ה' ואומר
כל אחד חתוננים לפי חכמתו, ואשתכח בפסקא ו' וכ"כ ר' שריירא גאון ז"ל כל הנופל על פניו צריך לתלות פניו למעלה מן
הקרקע, שלא יהא נראה כמשתחוה על הרצפה ה', אע"ג דהשחא ליכא אבנים קמיה, דלטא הוו באותו מקום, ויש מי שאומר
הקרקע ח' שאין אדם חשוב רשאי לפול על פניו אא"כ יודע שנענה כיהושע בן נון שאמר לו קב"ה קים לך למה זה אתה נופל
על פניך ט ואי עבד הכי טחוי כיהורא כאלו הוא כיהושע. אבל כיהושע י גרסינן ר' ינאי ועירא בשם אבהתיה מי שאינו
כשר כיהושע, כשיפול על פניו שיהא לו הקב"ה קום לך, אל יפל על פניו, ובלבד יהיה על צבוח, אלמא מתפלל בשביל עצמו
מוחר. ואנן כיהודים שמתפללין על עצמם נמי מטיין, והאי דמטיין הוא על צד שמאל כמ"ש רב נטורנאי שכן היו מרביצים יא
התמיד כששוחטין אותו על צד שמאלו וכל מי ששוחט מרביץ כיהיה על שמאלה, והרב ר' יצחק אבן גאון כ': שמעתי מרבותי
לא ידבק אדם פניו בקרקע משום אבן נשכית ואדם חשוב נוטה לצד שמאל ומנביה צד ימין, הכין נהגין דבני. וכיון שעומדים
מן התחנה אומרין יב אבינו מלכנו חנונו ועננו וכו' ואנחנו לא נדע מה נעשה, כלומר לאחר שהתפללנו לפניך עומד ומיושב
ובנפילת אפים לא ידענו מה לעשות עוד, כ"א להשליך יתבנו עליך. ואח"כ אומר ש"צ קדיש, הלה לדרו, יענה ה' וסדר קדושה
כדאמרינן יג עלמא אמאי קאי אקדושה דסדורא ואיהא שמי' רבה מברך דאגדתא. לפיכך אחר כל התפלות יפה לומר מילי
דאגדתא ולומר קדיש עליהן. והא דקאי עלמא על הני, כיון שכבר יצאנו י"ח ק"ש ותפלה, והשתא מוסיפין אדומטך אלקי המלך
ובא לציון ועונין קדושה וקורין משנה ותלמוד ואומרין קדיש, בכל אלה שמוסיפין על החובה בהא מקיים עלמא האידנא יד
ואיכא מרבוחא דאמרי שלא אמרו קדושה דסדורא אלא בונן שזונו האובים שלא לומר קדושה בחפלה, ואמרוה אחר התפלה
וחרגמה אותה מפני עם הארץ, ואע"פי שנתבטלה הגדרה חיישינן שמא יחזור הדבר לקלקולו, ולהכי לא בטלוה. ועוד יש טעם
שחקנה מפני המאחרים לבוא לב"הננ ולא שמעו הקדושה בחפלה, ובשבת ויו"ט שחרית שמאחרין החפלה וכולן באין אין
אומרין אותה בשחרית אבל אומרין אותה במנחה אחר שדורשין לפני העם ומסיימין בפסוקי נחמה. וכ' רב צמח ז"ל טו שאין
ליחיד לומר קדושת ובה לציון דרבר שבקדושה בעי עשרה, אבל שאר הגאונים כתבו כיון שאין אומר נעריצך ונקדישך אינו אלא
קדורא פסוקים או כמספר והולך כיוצא המלאכים מקדישין ואמרוה היחיד כמו שאומר קדושת יוצר. ומצוח חפלת השחר עד ד'
שעות כו' יהודה טו ואי צלי אח"כ שחר תפלה יהבי לך, שחר תפלה בוטנה לא יהבי ליה יז.

הלכות נטילת ידיים והלכות סעודה.

מז. כדבעי אינש למכרך על ריפתא צריך לישל ידיו ולברוכי אפי' לחולין יח וכל הטולול בנטילת ידיים יט כדעברו לאליעזר
בן חנוך שפקפק בנט"י כ. וג' דברים מביאין האדם לידי עניות כא' המשחין טים בפני מטחו ערום, הטולול בנט"י, ושאשורו
מקללחו בפניו על עסקי תכשיטה, והני מילי בראית ל' ולא עבד. ואמרינן נמי הטולול בנט"י נעקר מן העולם כב, ואע"פי
שדי ברכיעית אמר רב חסדא כג' אנה משאי מלא חשני ויהבי לי מלא חפני טיבוחא. וכד משי צריך לנגבניהו שפיר דכל האוכל
פת

נחל אשכול

ל"א. א פי' סכסכים עדיין לא סיימו סברכה. ב לר"ף יאמר תמיד כן לאמר סיימו כל ז"כ ומחזירין פניסם כלפי חרון וכן
טובגין. ג תחמומא פי' נשא. ד עב"י ד"מ קב"ג דלנו נוהגין ש"ל פיתח בה' שפתי אצל חינו מסיים יהיו לרנן. ה נפילת
אפים חינו מנגל כ"ב ע"ב וכ"ג, וב"מ ר"ט ע"ב וס"ד. ו לא מלאחי בה"ג סלנו ועדא"ם מנגל כ"ב סזה דעת רב סלי גלחן ומ"ם
האשכול לרב שריירא חמלא קלסו בשערי חסונה וקלסו בריב"ג שמו. ז ולסור משום ולבן משכית לח"ב להשתחות עלי' וס"ט דלבי ורבא
דמלגו אללווי ברכות ל"ד ע"ג, פרס"י כספלו על פיהם אין פוסטין ידוים ורגליהם אלא חטין על לם. זכר"א"ם בשם רב סלי אט"ג דלא פסטי
"יור (ומס"ח חינו חסור אלא בפסוט) מדרבנן חסור חס פניו לזכו על הארץ לכך חטין. ח הרב"ס כ' סך דעת סרי"ף. ט מנגל
כ"ב ע"ב פרס"י דלמה זה אחס ויפל ע"פ, משמע שאין לעשות כן. לדעס זו אבני ורבא מללי משום שאין חסם וכו' ולא
משום אבן משכית, דחינו חסור אלא בפסוט. ואן קייילן מדרבנן חסור. י פ"ב דתענית ה"ו. יא דחין פ"ד דחמיד רלסו לדרום
ופניו למערב וא"א חס לא כרביטובו על שאלו. יב משמע תמיד אחר הסמנה אומרין חנינו מלכו חנו וכן באבודרהס ובטור,
וזכר"א"ם אין אומרין אלא בשני ובחמישי ובשחר ימים מחמילין אחר חמנה ואנהו. יג סיטא ח"ט, פר"שי סיס כלן שחיס קדוסס
ותלמוד חורה, שחקו סוכה כל ישראל עוסקי' מעט בחורה שקריחתי וחרגומו הול עוסק בחורה וכן קדיס דלגדהא סידוס בשבת
לפני העם יש חורה וקדוס הסם מכל העם, ויל' דח"ס עלמא קאי על זס סג' חס לא בריתו ויחם וילגה מיקות ס"א לא שחתי
ולכך מחמילין ואני זלח בריתו. ורבנו כ' פרוס חסר. יד פי' הערוך. טו קרוב לומר ססוא רב למח בן רב פלטיי גלון
סמוך לט' ד"א חר"ל. טז ברכות כ"ו. יז מדרבנן משמע לר"י דעקר סכר עד ד' סעית. יח חניגס י"ח ע"ב ומולין ק"ו.
יט חסר: מנין אוחו. ב עדיח פ"ס שפקפק בטסרת ידיס גרסינן. כא שנת ס"ב ע"ב. כב סיטס ד' ע"ב. כג שנת סס.

פתוס

כנגד
שהיו
ואחרי
ידיכם
כרעא
מהדר
בואחא
מסיק ז'
מיו"ד
נושאין
ק' נומר,
בפריסת
ל הש"צ
שהתחיל
אין כאן
מלה יא
הוא הבא
יג אמר
ה ומברך
מפי כהני
בין על
גשה וכו'
פך
ה טעם
סכסכים
כך עד
מן נכור
ה"ל דס"ל
מן וסכו
נכרות
על כפ"ך,
בו עטס
מן משמע
בו חסא,
יית לית
קול נחסי
פי חרון,
ש שפ"ד
חל סול.
הס בנחמ,
הס ופניסם
ולא יקרא
שק שחפי'
ד וססמר
סיס סמך
אוסט כ"ט.
וכן בר"ן.
מ"מ כו"ל
מ"ו אוסרס
דך ברכות
ל"ס